

Nr. 20
1939
30 s.

Haitse Hoju!

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel J. Maide (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten A. Truuvere (esimehe asendaja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel A. Balder, Tallinna Maleva pealik kol.-lt. R. Lints, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. J. Lugus, Tartumaa Maleva pealik kol. P. Asmus, Viru Maleva pealik kol.-lt. G. Vaher, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. Juuli Steinmann, Noorte Kõrkaste Peastaabi ülem noortemagister J. Tedersoo, Kodutütarde esindajana keeleteadlane pr. Lilli Room ja „Kaitse Kodu!“ talituse juht majandusteadlane R. Jukk.

Nr. 20

1939

SISUKORD:

Kaanel: Kaitseliidu sügisesilt patrullivõistlusilt.

Jaan Taklaja: Majanduslikke väljawaateid.

P. L.: Kaitseliidu ja reservohvitserid aastmes kõrgendamise katseile.

Les: Eestikeelne piibel 700-aastane.

EPa: Mõningaid arvusi ja võrdlusi sõjast.

A. H.: Mereblokaadist.

— „Soolaseiklusi“ Krimmi sõja ajal.

Mihkel Altsam: Aasa vangistamine.

— Uudiskirjandust.

— Meilt ja mujalt.]

*Varas jätab varna seina,
tuli ei jäta sedagi!*

Tulikahju kurbade tagajärgede eest
kaitseb Teid

«EKS=MAJA»

tulekindlustuse poliis

Haitse Kodu!

Nr. 20

Tallinnas, 30. oktoobril 1939

XV aastakáik

Hall sügis on leinamas päikesetuld,
mis suvel kuldseid kiiri valguskangaks kudus,
nüüd vaibana maas on lehtedekuld
ja taevas on pilvises udus.

Majanduslikke väljavaateid

Sõja puhkemise tagajärjena Euroopa suurriikide vahel on normaalne kaubavahetus tõkestatud. Endised kaubateed maal ja meredel on suurelt osalt suletud. Balti mere kae-last läbipääs Inglismaa suunas on sakslaste poolt blokeeritud. Ookeanidel lastakse põhja või võetakse kinni sõdivate poolte kui ka erapooletute riikide kaubalaevu. Konterbandiks tunnistatud kaupade nimekiri on niivõrd ulatuslik, et see hõlmab peagu kõik tähtsamat toor- ja tarbeained. Niisuguse olukorra tulemuseks on osutunud seisukord, et ka erapooletuks jäänud riigid ja erapooletust tööpoolest pidavad maad ei saa olla enam üks-teisegagi kuigi tihedas kaubavahetuses.

Missuguseks säärase olukorra sunnil ähvardab kujuneda olukord isegi rikkais Skandinaavia riikides, selle kohta kirjutatakse mainitud riikide ajakirjanduses, et Põhjala riike ootab valuutapuudus. Valuutakriis sünnib ekspordi vähenemise tõttu, kuna Saksal on võimalik katkestada Põhjamaade kaubandust Inglise ja tema liitlastega. Esijoones puudutab see kõige tunduvamalt Soomet, kelle ekspordist läks ligi 43% Inglismaale ja üle 9% Ameerika Ühendriikidesse, ning samuti Daanit, kelle kogu ekspordist 1938. a. läks Inglise 56%.

Kui mainitud turud jäävad transpordi raskuste tõttu suuremalt osalt suletuks, siis on arusaadav, et uute turgude leidmine nõuab uusi jõupingutusi ja ka kulusid, mis omakorda ei jäta avaldamata oma häirivat mõju kogu majanduselule. Ja kui nüüd Skandinaavia riigid tekkinud olude sunnil on hakanud otsima kaubavahetuse suurendamise võimalusi omavahel, siis ses suunas saavutatud tulemused ei võiks jääda päris mõjuta ka neile erapooletuile riikidele, kes asuvad meiepoolel Balti mere rannikul.

Siirdudes meie majandusliku olukorra kujunemise võimaluste vaatlemisele, peaks see tuleviku suhtes olema hoopis töotusrikkam paljude teiste erapooletute riikide perspektiivist.

Esiteks seepärast, et põlevkivitööstuse ja samuti turbatööstuse võimsa arengu tõttu viimaste aastate jooksul on meil kütteküsimus täiel määral lahendatud. Aga veel enamgi: põlevkiviõlid ja bensiin moodustavad praegu tooraine, mis on nõutavam kullast ning mille vastu on võimalik osta peagu kõiki kaupu. Niisuguseid artikleid pole ühelgi Balti riigil ega oma neid ka Skandinaavia maad.

Kaubavahetuse teed Saksamaale, Rootsi, Soome ja Nõukogude Venesse on mere kau-

du seni olnud kogu ulatuses avatud. Saksaga näitab meie kaubavahetus tõusu ning sinna võime paigutada suurema osa oma tööstuslikest tooraineist ning põllumajanduslikest saadustest. Et aga kaubavahetus Saksaga sünnib vastastikuse kaubavahetuse tasakaalustamise põhimõtte alusel, siis meie ekspordi suurus Saksasse oleneb tegelikult vaid sellest, kas sealt on võimalik saada soovitud hulgal ja ajal meile vajalikke kaupu. Seni igatahes on püütud Saksamaa poolt arendada ning süvendada kaubavahetust Eestiga mainitud põhimõtte alusel.

Nõukogude Venega sõlmitud kaubalepingu põhjal võib meie kaubavahetus suure idanaabriga tõusta senisest mitmekordseks. Iseäranis osutub tähtsaks, et Nõukogude Liidust võime vastastikuse kaubavahetuse alal osta vajalikke tooraineid, nende hulgas petrooleumi, puuvilla, naftat, aga ka soola ja suhkrut. Pealegi on meil võimalik turustada põllumajanduslikke saadusi ühes karjapidamise produktidega vastastikuse abistamise leppe põhjal Eestis viibivate Nõukogude Vene sõjajõudude toitlustamiseks.

Edasi on võimalik süvendada kaubavahetust Rootsi ja Soomega, aga ka Läti ja Leeduga.

Kui neid asjaolusid arvesse võtta, siis vähemasti teoreetiliselt võiksime päris rahuliku tundmusega minna vastu tulevikule majanduslikust küljest. Tegelikkus edaspidi peab muidugi alles näitama, kuidas see tööpoolest toimub. Ja väga tähtsaks asjaoluks kõiges selles osutub hindade kujunemine, s. t. kas importhinnad peavad sammu eksporthindadega. Ent mitte vähem tähtsaks ei osutu seegi, kas saame oma vastukaubad õigeaegselt ja heas kvaliteedis.

Uue probleemina tõuseb aga paratamatult päevakorda taas füüsilise tööjõu küsimus. Kui kahel viimasel aastal Eesti osutus tööjõudu importivaks maaks, siis nüüd on need võimalused kadunud. Poolast enam pole võimalik saada tööjõule lisa. Aga kui suureneb põlevkivitööstus, kus juba ongi alustatud uue õlivabriku ehitamisega, kui teoks saab samuti superfosfaadivabriku püstitamine ning mitmesuguste tellimiste täitmine Nõukogude Venele metallitööstuses, millele seltsivad veel venelastele baaside ehitustööd, siis tõstavad kõik need tööalad erakordselt uut nõudmist töökäte järele. Arvatavasti annab töökäte nappus kõige enam tunda just põllumajanduses.

See seab meid uue probleemi ette, millele tuleb hakata otsima lahendust juba aegsasti. Ja siin ei näi olevat muud lahendust ega teist pääseteed, kui hakata teadlikult ja organiseeritult juhtima tööjõudu neile tööaladele, mis osutuvad esmajärgulise tähtsusega tegureiks meie majanduselus. Siin ei saa enam kinni pidada senistest printsiipidest, vaid küsimus tuleb lahendada nõnda, nagu seda nõuab olukord ja dikteerivad majanduslikud huvid.

Meie majanduslik elu ja areng on viimasel aastatel olnud eriti hoogus. Eesti tootmisaparaat on möödunud aastate jooksul tunduvalt mitmekesisem. Erilise tähelepanu juhtimine tööstusaparaadi täiendamisele ning põllumajanduse olukorra parandamisele on võimaldanud kujundada väga arvurikka õppinud tööliste, meistrite ja spetside kaadri. Ja mitte vähem pole omanud kogemusi oma ettevõtete juhtimises ka käitiste omanikud. See kõik moodustab niisuguse väärtuse, mida on võimatu väljendada numbrilistes arvudes, kuid mis osutub meie rahvamajandusele ja kogu toodangu aparaadile suureks põhivaraks. Selle põhivaraga võidakse küllalt optimistlikult astuda vastu tulevikule.

Praegusel ajal, kus suurriigid Euroopas heitlevad elule ja surmale, kus iga päev hävitatakse varasid rohkem kui neid on suudetud luua aastate jooksul, ei ole mitte võimatu, et meilgi vahest pingutustele vaatamata ei

lähe majanduslikus elus kõik täpselt nõnda, kuidas sooviksime. Ent selles pole süüdi siis meie ega meie olud, vaid kui teinekord ei saada kõike seda, mida soovitakse, siis on see tingitud sellest, et Euroopa üldine olukord praeguses heitluses veeretab meile osa tekkinud raskustest.

Ent kõik raskused erapooletu riigi kodanikkonda kuuludes on siiski tühised nende raskuste kõrval, mida on tulnud ja tuleb kanda neil inimestel, kes asuvad sõjataler-maa piirkonnas.

Kuna meil silmapilgul on olemas soodsad eeldused majanduslikuks tegevuseks üldse ning kaubavahetuseks Saksaga, Soomega, Rootsi ja Nõukogude Venega, mis võiks hõlmata ümarguselt 75—80% meie väliskaubanduslikust läbikäigust, siis sellele toetudes ei tohiks optimismi tulevikus suhtes osutada põhjendamatuks.

Muidugi oleneb palju sellest, kuidas me ise oskame ja suudame antud olukorda kasutada oma rahvamajanduse huvides. Ent möödunud aastate kogemused ja kriisiaegadel saadud õppetunnid peaksid siiski omakorda süvendama usku optimismi.

Ja julge pilk tulevikku osutub tihtilugu juba pooleks võiduks. Norutunne pole kunagi kedagi päästnud ega päästa nüüdki kedagi.

Jaan Taklaja.

Kaitseliidu ja reservohvitserid auastmes kõrgendamise katseile!

Ohvitseride teenistuskäigu seadlus näeb ette Kaitseliidu kindla kuupalgata ja reservohvitseridele võimaluse edasi liikuda auastmes, kui nad seda ise soovivad ja vastavad teenistuskäigu seadluses ettenähtud järgmistele tingimustele:

- omavad väljateenitud aja järgneva auastmeks;
- teevad läbi vähimalt rahuldavalt auastmelt nõutavad katsed ja
- on väärt ülemuse poolt kõrgendamiseks.

Lisaks sellele kõrgendamine kapteni auastmest alates ja kõrgemale eeldab veel sõjaväe poolt määramist mob. korra auastmele vastavale ametikohale.

Kaitseliidus teenivatele ohvitseridele on soodustuseks see, et nende väljateenimise aeg järgnevale auastmele on lühem.

Üheks olulisimaks tingimuseks auastmes kõrgendamisel on katsete sooritamine vähimalt rahuldava hindega.

Katsetele on seni lastud kõiki, kes selleks õigel ajal avaldasid soovi kas Kaitseliidu Peastaabi või kohaliku reservohvitseride sektsiooni kaudu. Auastmes kõrgendamist saavad aga ainult need, kes vastavad kõigile ülalnimetatud tingimustele. Kui ohvitser ei vasta ühele neist tingimustest, siis ka katsete edukas sooritamine ei võimalda veel kõrgendamist.

Kuna praegu maksva korra juures katsete tulemused niipea ei igane, siis võib katseid ka ette sooritada ja jääda äraootavale seisukohale teiste eeltingimuste suhtes.

Katseil mõnes aines nõrgaks tunnistatud ohvitserile võimaldatakse järelkatsed järgnevat aastat.

Kui katsetest osavõtjaid leidub, siis Sõjavägede Staap korraldab katsed kord aastas. Auastmes kõrgendamine sünnib samuti kord aastas, s. o. Vabariigi aastapäeval. Käesoleval aastal katsete korraldamine on Sõjavägede Ülemjuhataja käskkirjaga kindlaks mää-

ratud 20.—23. novembri peale Tallinnas — maaväelastele Sõjaväe Õppeasutistes ja mereväelastele ning merekindluste ala ohvitseridele — Merekindlustes.

Katsed algavad nimetatud asutuste juures 20. novembril kell 0800. Katsed võimaldatakse kõigile soovi avaldanud ja Sõjavägede Staabi poolt nimestikku võetud ohvitseridele selle relvaliigi alal, missuguses seisab ohvitser sõjaväes arvel.

Katsete ulatus on kindlaks määratud Sõjavägede Staabi poolt kinnitatud katsekavade järgi. Praegu on veel maksvusel 1932. a. katsekavad, kusjuures katsekavades ja määrustike eeskirjade ning juhendite nimestikus tuleb arvestada neid muudatusi, mis on tekkinud uute määrustike, eeskirjade ning juhendite ilmumisega või üksikute paragraafide muutmise järel 1932. aastat.

Vabariigi Valitsuse otsusel 11. nov. 1936. a. on lubatud aastames kõrgendamise katseiks riigi- ja omavalitsuse teenistuses seisvaid ohvitseri vabastada teenistuskohuste täitmisest iga aastme kohta kokku kuni 10 päeva. Teenistuskohuste täitmisest vabastamine teostub asutuse juhataja poolt ohvitseri enda soovivaldusel ja Sõjavägede Staabi vastava osakonna ülema ettepanekul ja toetusel.

Katsete ajal võimaldatakse maaväe ohvitseridele saada korterit ja toitu Sõjaväe Õppeasutistes. Korterit ja toidu soovijatel tuleb hiljemalt 10. novembriks teatada: Kaitseliidu ohvitseridel — Kaitseliidu Peastaabi ja reservohvitseridel vastavatele sektiioonidele.

Käesoleval aastal on katseteks üles annud ja Sõjavägede Staabi poolt nimestikku võetud kokku 218 ohvitseri, neist Kaitseliidu Peastaabi kaudu 126 ja reservohvitseride sektiioonide kaudu 92 ohvitseri, kes rõhuvas enamuses on nooremas, s. o. noorem-leitnandi ja lipniku, auastmes.

Katsekavad on küllalt ulatuslikud ja nõuavad ohvitserilt suurt energiakulu ja pingutust, sest ettevalmistus sünnib igapäevase töö kõrval puhkeaja arvel.

Ohvitseril katsetele minna nõrga ettevalmistusega, ainult õnne peale, ei ole sünnis ja seda ei luba ka Kaitseliit oma ohvitseridele.

Vastu tulles oma ohvitseridele korraldab Kaitse-

liidu Peastaap kõigile katsetest osavõtjatele 11.—19. novembrini ettevalmistuskursuse, kus käsitletakse peamiselt neid praktilisi alasid, mille ettevalmistamine ohvitseril kodus on raskendatud. Vastavad kavad kursuse kohta on asjaosalistele ohvitseridele juba koju kätte saadetud.

Kursusele tuleb ilmuda 11. nov. kell 0830 Tallinna maleva õppesaali, Kaarli t. 10. Kursuslased saavad tasuta raudteesõidu ja öökorteri. Toidule arvatakse kursuslased soovi korral sõjaväe katlale aspirantide toidunormide kohaselt, mille eest osavõtjatel tuleb tasuda 65 senti päevas.

Kuna kursus lühikese aja tõttu ei suuda üksi anda täit ettevalmistust katseteks, siis tuleb ohvitseril enesest ette valmistuda. Eriti põhjalikult tuleb läbi töötada kõik ametlikud sõjaväe määrustikud ja eeskirjad. Samuti tuleb tublisti harjutada praktiliste tegevuste, s. o. relvade tundmise, nende käsitamise, üksuse juhtimise, instruktorliku tegevuse jne., aladel. Ohvitseri kui juhi ja instruktori oskused ja teadmised peavad olema katsetel alati kindlad ja ohvitseri esinemine julge.

Senised kogemused on näidanud, et Kaitseliidu ohvitserid on olnud katseil võrdlemisi edukad ja äpardusi on juhtunud õige väikesel osal.

Kaitseliidu Peastaap loodab, et ka käesoleval aastal ohvitserid esinevad katseil niisama väärikalt. Selleks kõigile head tahet, jõudu ja edu!

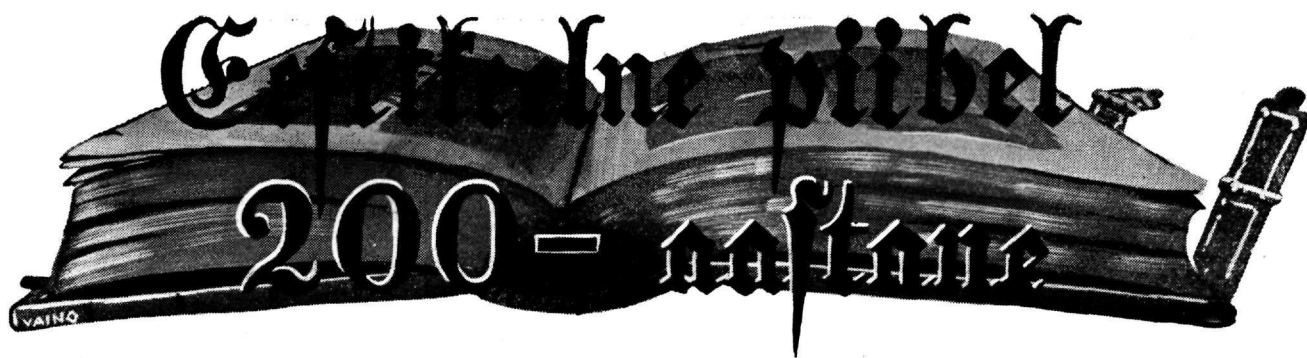
Reservohvitseride enda algatus teadmiste värskendamiseks ja täiendamiseks on riigikaitse mõttes kõigiti tervitatav. See riigikaitseline töö sünnib iga ohvitseri vabal soovil, omal kulul ja igapäevase töö kõrval, mitte seepärast, et keegi sellest saaks mingisugust ainelist tulu, vaid iga ohvitseri kohusetunne sünnib teda kui juhti võtma tema peale pandud ülesandeid suurima tõsidusega ja ohvrimeelsusega.

Seepärast ärgu tehku ükski asutus, kelle juures reservohvitser teenib, takistusi ohvitserile tema sõjaliste teadmiste värskendamiseks, vaid tulgu igale heatahtlikult vastu. Meie kõikide mure olgu, et reservohvitseride kui suurema osa sõjaaegsete juhtide ettevalmistamine teostuks normaalselt ja koos ajaga.

P. L.

Juhime veelkord lugupeetud lugejate ja sulemeeste tähelepanu „Kaitse Kodu!” eelmises numbris väljakuulutatud lühijuttude ja šaržitüübi leidmise võistlusele. Võistlustööde tagajärjed ja loodetavasti ka esimesed auhinnatööd

avaldatakse k. a. „Kaitse Kodu!” jõulunumbris, mis ilmub 21. detsembril s. a. erakorraliselt sisuka kaksiknumbrina.

31. oktoobril pühitseb kogu evangeelne protestantlik maailm usupuhastuse püha.

See oli 1517. aastal, kui usukangelane Martin Luther lõi vasaraga Wittenbergi linna lossikiriku uksele oma 95 vaidluslauset, milledega ta kuulutas oma rahvale ristiniimese usulist vabadust. Martin Luther oli see mees, kes süütas tõsiste kristlaste hinges uuesti põlema puhta usutule ja viis rahva tagasi ristiusu algallikate — pühakirja, palvuse ja sakramendi — juure.

Tänavusel usupuhastuse pühal võime meie vaadata õnnelikul kombel tagasi ka eestikeelse piibli 200-aasta juubeleile.

Raske ja ränk on olnud pühakirja tuleku tee meie kodumaale. Kuidas see tegelikult sündis ja misuguste raskustega sealjuures tuli võidelda, sellest meie kuuleme alamal.

„Kuhu aga kaupmees killavooriga rada ajab või sõjamees raudse väega ukse raiub, seal on misjonär piibliraamatuga kohe kannul.“

Umbes nende sõnadega algas W. Reiman „Eesti Piibli ümberpanemise lugu“ eestikeelse piibli 150. juubeli tähtpäeval.

Nüüd on möödunud eestikeelse piibli ilmumise kaks sada aastat, kuid hoopis rohkem aega on kulgenud ajamerre trükitud pühakirja esimeste ja katkendiliste osade ilmumisest eesti keeles. Niisama pikk ja konarline, nagu seda on olnud trükitud pühakirja teekond esimese täieliku eestikeelse piibli ilmumisest kuni tänapäevani, niisama konarline või veel hulga konarlisem oli ta esimese eestikeelse piibli ilmumiseni.

Katoliku kiriku võimu tulekust meie maale kuni luteriusu kiriku võimulepääsmiseni — XIII sajandi algusest kuni XVI sajandi alguseni — tegid eestlaste seas misjonitööd algul daanlased ja pärast sakslased. „Bremeni linna laevad tõid palju mõõku Väina jõge mööda üles, aga Püha Vaimu mõõka oli aruharva nende seast leida,“ ütleb A. H. Willigerode. Piiskop Meinhardi tegevus ei ulatunud Väina kallastest palju kaugemale ja nõnda kandis alles tema järglane, piiskop Albert, ristiusu meie maale ja metsadesse, kes tuli siia arvu t raudrüütite väega, verine mõök käes. Et tol korral astus vägivald armuõpetamise kuulutamise asemele, see oli pimedas keskaja süü ja meie ülesanne ei ole seda siin lähemalt hindama hakata.

Ometi leidis tol ajal tõsiseid jumalaluseid, kelledest hallpäise piiskop Meinhardi kõrval mainitakse Läti Hindreku t ja piiskop Wilhelm t.

Läti Hindreku kaudu arvatakse esimesed katoliku 12 usupeatükki eesti keelde tõlgitud olevat. 1517. a. ilmus preestritele esimene eestikeelne katolikuusu katekismus, missuguse sündmusega ühel aastal lõi aga Wittenbergi munga Martin Lutheri kaudu evangeeliumi hele valgus särama.

Nagu eestlased maa vallutajate käest olid pidanud katoliku usu vastu võtma, nõnda said nad ka nende kaudu evangeeliumi- ehk luteriusulisteks.

Siin algas uutel jumalaluse kuulutajatel uus ja raske ajajärk. Võõrad õpetajad, niipalju kui neid siia saabus, ei osanud eesti keelt ja neil ei olnud

sed ka kusagilt mujalt kui rahva käest õppida. Tuleb arvestada ja mõista neid raskusi, mis tolleaegsetel õpetajatel jumalaluse kuulutamiseks tuli võita. Tihti kasutati lihtsalt tõlgi abi: õpetaja jutlustas saksa keeles ja keegi, kes kaht keelt oskas, tõlkis selle siinsamas eesti keele ümber.

On täiesti loomulik uskuda, et säärane olukord valmistas tolleaegsetele jumalalustele meie kodumaal tohutul arvul raskusi. Seepärast püüdsid võimalikud igat moodi eesti keelt kiiremini ära õppida ja esimesi eestikeelseid pühakirja raamatuid tõlkida, kuigi tee selleks eesti kirjakeele puudulikkuse tõttu oli väga konarline.

Tartu Eesti Jaani koguduse õpetaja Franz von Witten oli see mees, kes esimesena koostas eesti keele Lutheri väikese katekismuse. Katekismus oli koostatud tartukeelse murrakus, kuid ka sellest oleks olnud suur abi, kui oleks saanud aga raamatukest kiiremini rahva sekka levitada. Raskusi tekitas aga trükikoja leidmine, sest tollesarnast asutust ei leidunud sel ajal tervel Liivimaal. Välismaal trükkida tähendas aga suurt rahalist kulu, mille kandmiseks autoril jõud puudus. Lõpuks leiti siiski raha ja esimene eestikeelne katekismus võis ilmuda 1553. aastal Lübeckis, millega oli ka piibli tõlkimiseks algus tehtud. Katekismus sisaldas 10 käsku, Meie Isa palve, ristimise ja altari sakramendi sõnad ja mõned tähtsamad õpetused. Kahjuks ei ole sellest katekismusest, samuti nagu Kisveli Rooma katekismusest, tänapäevani ainustki eksemplari säilinud.

Varsti algas aga meie kodumaal laastav sõda, mis nõudis veriste tapluste, katku ja nälja tagajärjel suuri ohvreid. Uhes vanas Tallinna kirikuraamatus leidub selle ajajärgu kohta järgmine otsus: „Aastal üks tuhat kuussada kuus oli Eestimaal hirmus häda: keda katk ära ei mürdnud, kes nälga ära ei surnud, kes sõjas otsa ei leidnud, sellele oli Jumal tõesti imet teinud.“

On loomulik, et säärasel raskel ajal ei olnud piiblitõlke arendamisest juttugi. Alles pärast Altmargi rahulepingu sõlmimist võis normaalne elu Eestimaal jälle idanema hakata. Ja nõnda sai 1632. aasta, mil rajati Tartu ülikool, üheks tähelepanuväärseks vahemaaks eestikeelse piiblitõlke arendamisel. Sel ajal astus kaks kirjameest korraga eestikeelse pühakirja viljelemisele. Need mehed olid mag. Heinrich Stahl Eestimaal ja Joachim Rossinius Liivimaal. Esimese sulest ilmus Riias ajavahemikul 1632—1638 neljajaoline Käsi- ja Koduraamat, mis sisaldas peale muu kõik pühakirja evangeeliumid ja epistlid, Jeesuse Kristuse kannatamise, 14 Taaveti laulu ja Jeesaja raamatu 53. peatüki. Rossiniuse töö oli vähem täielik, kuid siiski küllalt tähelepanudava väärtusega.

Stahli ja Rossiniuse raamatuid loetakse vanemaiks eestikeelseiks teoseiks, mis on tänapäevani säilinud. Tänapäeval omavad need suure kultuuriajaloolise väärtuse, kuid tol ajal oli nende teoste praktiline tähtsus määramatu.

Heinrich Stahli loetakse mõnevõrra Eesti kirjanuse isaks ja eestikeelse piibli tõlke põhjendajaks. Tema sulest ilmus ka 1637. a. esimene eesti keele

grammatika, mida peeti kaua aega eeskujulikuks teoseks omal alal. Võib julgesti kinnitada, et tänu Heinrich Stahlile, tõusis 17. sajandil eesti keele tähtsus meie kodumaal tunduvalt, kuigi Stahli keel ei olnud kaugeltki õige rahvakeel.

Eestikeelse piibli väljandmise eeltööd käisid kogu aeg omasoodu edasi. Kuna siin oli tegemist suure ja laiaulatusliku ülesandega ja kuna häid kirjakeele oskajaid leidis vähe, siis on loomulik, et küsimust ei suudetud lahendada lühikesel aja jooksul. Tallinna piiskop Joachim Ihering oli siiski esimene julge mees, kes tegi katsed terve piibli eesti keele tõlkimiseks võimalusi leida. Ta organiseeris enda ümber kaastöölisi, kelledest aga vist keegi oma ülesannet lõpetada ei suutnud. Uus sõda Vene, Rootsi ja Poola vahel viis koguni paljud piiblitöölised rakendunud õpetajad enne-aege hauda.

Siis võttis Urvaste õpetaja Johann Gutsclaff endale ülesandeks üksinda terve piibel eesti keele tõlkida. Ta tegigi hulga eeltöid, kuid uus sõda viis temagi, nagu ka piiskop Iheringi, hauda.

Kui 1661. aastal saabus uuesti rahu, võttis Hageri õpetaja Christoph Blume nõuks Gutsclaffi poolt pooleli-äänud töö lõpetada. Tema tähtsamaks abiliseks oli Heinrich Göseken Kullamaalt, ja nõnda arenes pooleli-äänud töö edasi. Käsitöölised palju kaugemale nende usinate meeste töövaevaga siiski ei jõudnud.

Hoopis suuremaid tagajärgi andis Liivimaa õpetajate piiblitõlkimise töö kindralsuperintendent Johann Fišeri juhatuse ja hoolekande all. 1681. a. reisib Fišer Stockholm, et Rootsi kuningalt Karl XI-lt eestikeelse piibli tõlkimiseks isiklikku abi ja toetust paluda. Kuningas Karl oligi asjaga kohe päri ja määras heaks ettevõtteks riigisummadest suurema toetuse. See õhutas tõlkijaid suurema innuga tööle asuma. Et piibli loodetavaks trükkimiseks mingeid takistusi ei tuleks, telliti kohe paber välismaalt ära. Kroonikud jutustavad, et paberilaev sattunud teel meriröövlite kätte, kes aga kogu laadungi pärast seda kohe vabaks lasknud, kui nad kuulnud, milliseks õilsaks otstarbeks seda kasutada kavatsetakse.

1683. aastal alustas noor 20-aastane Adrian Virginius Fišeri palvel Uue Testamendi tõlkimist, misugune töö ka kiiresti lõpule viidi. Nõnda ilmus esimene eestikeelne ja tartumurdeline Vastne Testament 1686. a. Riias esialgu ainult 500 eksemplaris. Olgu märkida, et Vastne Testamendi teine trükk, mis ilmus 1727. a., oli juba 10.000 eksemplari, seega kahekümmend korda rohkem.

Vana Testamendi tartukeelseks ümberpanekuks ei saanud üldse asja ja hiljem ei olnud seda tarviski.

Järgmisena astus eesti kiriku keele arendamise tööväljale Johann Hornung, keda on peetud suurimaks kirjameheks enne Masingit ja põhjalikumaks keeleuurijaks kuni Ahrensi päevani. Johann Hornungi kohta üteldakse, et ta oli Kolumbus, kes rahva suust eesti keele uue ilu ja maailma üles leidis. Hornungi „Koddo ning Kirgo Ramat“, mis ilmus Riias 1694. a., pani piibli tõlkimisele kindla ja õige aluse. Juba 1687. a. tõlkis Johann Hornung Uue Testamendi Tal-

Eestikeelse piibli 1. trüki palgeleht ja tiitel

linna murdesse ja seda ainult käsikirjalikuks tarvita-amiseks, kuna trükkimiseks ei olnud tal mingeid lootusi. Lühidalt seletatult: Hornung oli sattunud oma julge kotkalennuga vanemate ametivendade põlu alla.

Liivimaa vaimulikuks ülemaks oli tol ajal Nikolaus Bergius, kes hakkas vahepeal pooleli jäänud piibli tõlkimise mõtet edasi arendama. Asutati komisjone ning arendati tööd ja nii valmiski lõpuks Uue Testamendi käsikiri, mis aga mitmeid eksirännakuid pidi siiski nii pea kirjastamist ei leidnud. Kurjad keeled teavad kõnelda, et selles töös leidis palju Hornungi tööd ja vaeva, kuigi teda ennast töötegitjana ei mainitud. Pärast suurt katku, mille tagajärjel vähenes Tallinna elanike arv 52 tuhandelt inimeselt 2000 inimeseni (!), hakkas pooleliäänud töö omati edenema ja aastal 1715 ilmus Tallinnas vahepeal kaduma läinud ja jälle leitud käsikirja järele trükist Uus Testament.

Nüüd hakati kiiresti ka Vana Testamendi tõlkimisele mõtlema. Kuigi see töö oli palju raskem, arenes seekord asi palju kiiremini. Eestimaa langes Vene valitsuse alla vähenesid ka kurnavad ning laastavad sõjahud ja aastal 1728 jätkub senine töö suurima ning tõsiseima innuga. Jüri kiriku õpetaja Anton Thor Helle, kelle isikusse oli koondatud tolle ajajärgu mõistes suurepärase heebrea ja eesti keele tundja, võttis töö toimetamise ja juhatamise enda peale. Tema paremaks käeks oli Kullamaa õpetaja Heinrich Gutsclaff, pealeselle terve rida teisi abilisi. Kuigi, nagu juba eelpool mainitud, Helle oli ise suurepärase keeletundja ja pealeselle olid temale veel abiks Hornungi poolt väljatöötatud keelelised reeglid, ei jatkunud sellest kaugeltki, et alustatud tööd takistamatult ja kiires tempos edasi viia.

Siiski jõuti viimaks nii kaugele, et 1736. a. oli käsikiri lõplikult trükivalmis. Nüüd aga tekkiisid uued raskused: kust saada raha, millega katta trükikulud? Ka sellest küsimusest saadi mõnede lahkete annetajate kaasabil viimaks üle ja nii võidi terve piibli trükkimisega algust teha.

Kolm aastat kestis esimese eestikeelse piibli trükkimine ja 1739. a., seega 200 aastat tagasi, ilmus Tallinnas esimene eestikeelne piibel trükist. Kakssada aastat on nüüd see Püha Raamat eestlaste usuksel teed rajanud — elava Jumala sõna mõistmiseks ja käimiseks selle järele.

Les.

Iga ajajärk loob arvult ja konstruktsioonilt uusi võitlusvahendeid

Möödunud maailmasõja eelpäevil võis kuulda sõja kohta õige lahkuminevaid arvumisi. Peaaegu kõik kindralstaabid arvasid, et sõda kujuneb nende operatiivplaanide kohaseks. Plaanid aga iseenesest, vastu tulles valitsuste ja sõjaväejuhtide tahtmiste, olid koostatud lühiajalise sõja jaoks, mis nägi ette manöövrise ühes kohutava löögivõimega, kusjuures oleksid olnud minimaalsed inimeste, varustuse ja aja kaotused. Nende kindlate teooriate sekka kostis aga kõhklevaid oletusi sõja spetsialistide poolt, kes olid järeldusi teinud Vene-Jaapani (1914—1915) ja Balkani sõjast (1912—1913). Nad hindasid palju kainemalt välikindlustusi, kuulipilduja- ja suurtükkituld. Eriti kriipsutasid nad alla kaitsevahendite tugevust, ründamise raskusi ja sõja venimist pikaajaliseks positsioonisõjaks. Need hääled aga jäid peaaegu kuulmatuks ametlike autoriteetide ülekaalu tõttu, kes olid sisse võetud kiire vallutamise efektsetest plaanidest. Sõja ettevalmistajad, võttes need plaanid omaks, ignoreerisid pikaajalise sõja võimalusi. Majanduslike ressursside tagavarad olid korraldatud nii, et neist jätkuks üheks aastaks. Mitte parem polnud lugu sõjavarustusega. Peatähtsus anti kiirele mobilisatsioonile ja sõjaväeosade kergele liikuvusele. Armeed pidi evima palju sõjariistu, aga vähe laskemoona. Kerge liikuvuse huvides artilleeria koosnes peamiselt kergeist suurtükkidest. Ainult Saksamaa sõjaväes oli rohkem raskeid suurtükke, mis olid määratud Prantsusmaa kindluste lõhkumiseks, aga mitte operatiivseks otstarbeks. Muidu olid aga sõdivate riikide tehnilised võimed enam-vähem ühesugused. Maailmasõja algpäevil evis jalavägi vintpüsse ja raskeid kuulipildujaid, kuna artilleeria käsutas 75—77-mm suurtükke ja 100—120-mm kergeid haubitsaid. Sõjaväe lennukeid tarvitati ainult luure otstarbel. Märkimisväärne ülekaal oli ainult Saksamaal raskete suurtükkide näol. Nüüd, 25 aasta möödudes, võime leida vastavates ajakirjades täpseid andmeid maailmasõja varustuse kohta. 1. aug. 1914. aastal olid maavägede käsutuses järgmised sõjariistad.

	Vintpüsse	Kuulipild.	Suurt. kergeid	Suurt. raskeid
Saksamaal	5.000.000	12.000	5.500	2.000
Prantsusmaal	3.400.000	5.000	4.500	300
Venemaal	4.600.000	4.200	7.650	260
Inglismaal	800.000	2.000	1.500	500

Siit näeme, et Saksamaal oli suur ülekaal raskeist suurtükkidest ja kuulipildujaist. Pealeselle kerges artilleerias oli suur protsent haubitsaid, samal ajal, kui Prantsuse armeel neid üldse polnud. Esialgne Saksamaa suur löögivõime oli tingitud just neist asjaoludest. Kuid laskemoona tagavarade poolest olid nad võrdsed. Suurtükil oli kõigest 1000—1200 lasku tagavaraks ja püsside ning kuulipildujate padrunid olid samuti piiratud.

Niikaua kui sõjavägi liikus kiiresti, jätkus kindralstaapide poolt ettenähtud tagavaradest, jäi ta aga seisma, mis tingis koha peale kindlustamise, siis selgus, et varustus ei vasta võitluse nõudeile. Traattõkete ja kuulipildujate pesade lõhkumine nõudis väga palju suurtükikuule. Kuid vaenlase väljaajamine kindlustatud kaevikuist nõudis juba raskeid suurtükke. Ka kuulipildujate vähesus andis end varsti tunda. Suurtükkide tule poolt toetatud jalaväe ataki tagasitõrjumine nõudis palju rohkem kuulipildujaid kui neid jalaväel oli.

Väärrib tähelepanu, et sõja alguses rindel ei võetud tarvitusele seni tundmatuid võitlusvahendeid. „Tehnilise ootamatuse“ element puudus peagu täieliselt. Ainukeks suureks monstrumiks osutus Saksamaa 42-sentimeetriline mortiiir, nõndanimetatud „Paks Berta“. „Paks Berta“ oli mõeldud rohkem moraalseks efektiks kui võitlusvahendiks.

Edaspidi läks lahti kibe võistlus sõdivate riikide vahel suurtükkide täiendamisel. Järjest paranesid laskekaugus, kiirus, liiklevus, täpsus ja mõjuvus. Lasu ulatus kasvas 30—50% ja isegi rohkem.

Jalaväe relvastuses tõi maailmasõda suuri muudatusi. Kõigepealt suurenes automaatsete relvade arv, mis andis lahingule koguni teise ilme. Kuulipilduja muutus tähtsaimaks elemendiks taktikalisel kaitsmisel. Miiniviskajaid võis sõja alguses sõrmedel loetleda, ja needki olid ainult Saksa sõjaväes. Sõja lõpus tarvitati neid juba kümneid tuhandeid. Uuteks sõjapidamise vahenditeks maailmasõjas peab kahtlemata tunnistama tangid ja gaasid. Tangi kutsus ellu püüe leida vahend, mis võimaldaks vähema hädaohuga ületada vaenlase kaevikud tuleliinil. Eeskujuks tangi ehitamisel oli muidugi traktor. Alguses olid tangid kaunis saamatud oma halva ehituse tõttu, kuid neid täiendati järjest ja juba 1918. aastal oli liitlasil 8000 tanki, mis andsid neile tõhusat abi keskriikide võitmisel. Ühendriikide sõjatööstus nägi koguni ette 1919. aastal 19.000 tangi ehitamise. Saksamaa, Austria-Ungari, Venemaa ja Itaalia ei suutnud kuigi laialdaselt arendada tankide ehitamist.

Jalaväe sõjaline tehnika kasvas maailmasõja kogemusil õige tugevasti. Ta rikastus tankidega, gaasidega, gaasimaskidega, miiniviskajatega, gaasiviskajatega, uuetüübiliste suurtükkidega, häälemõõtjatega, raadioga jne. jne.

Allpool toome tabelikese, millest võib näha sõja tehnilisi muudatusi arvudes. Ent selles tabelis puuduvad peafaktorid — suurtükikuulide ja padrunite arv. Maailmasõda iseloomustab aga mitte niipalju relvade kasv kui laskemoona kulutus.

Eriti võib seda märkida suurtükkide kohta, sest andmed kinnitavad, et $\frac{2}{3}$ inimmaterjali kaotustest oli tingitud suurtükitulest. 1918. aasta novembrikuus oli sõdivatel riikidel:

	Suurt., kerk.	Miiniviskajaid	Suurt., rask.	Kuulip., kerk.	Kuulip., rask.	Tanke
Prantsusmaal	6.940	2.910	5.660	56.500	24.500	833
Inglismaal	4.350	2.465	2.200	20.000	4.800	769
Saksamaal	10.762	11.000	7.250	37.500	20.000	—
Austria-						
Ungaril	3.100	—	4.070	—	6.900	—
Venemaal						
(kuni 1. X 1917)	7.300	—	1.946	—	24.000	—

Võrreldes arvudega, mis on toodud sõja alguses, näeme suurt raskete kuulipildujate ja suurtükkide kasvu. Samuti on kasvanud kergete kuulipildujate arv, kuna miiniviskajad ja tangid on maailmasõja saavutused.

Lennuväe kohta mindi 1914. aastal sõtta selle teadmisega, et lennukitele jäävad täita ainult luureülesanded. Sõdivatel riikidel oli rindeteenistusse määratud 700 lennukit, kuna tagalas neid võis olla umb. 1000 ümber. Sõja lõpul näitas statistika, et rindel oli lennukeid 10.000 ümber, tagalas aga koguni 50.000 (koolid, reservid, õppe-eskadrillid, remonteeritavad jne.). Kui sõja alguses räägiti ainult lennuki sportlikust tähtsusest, siis 1918. aastal oli see vaade koguni muutunud. Nüüd peeti juba otsustavaid õhulahinguid.

Lennukite arvu kasvamine 1914.—1918. a.:

	1914. a.	1915. a.	1916. a.	1917. a.	1918. a.
Saksamaal	232	476	1604	2000	2730
Prantsusmaal	156	300	786	1446	3321
Inglismaal	30	53	522	—	1758
Venemaal	263	—	360	700	—
Austria-Ungaril	65	—	200	—	622
Ühendriikidel	—	—	30	—	740
Itaalia	30	143	—	—	812

Samal ajal, kui 1914. aastal kõik 700 lennukit olid luure teenistuses, võis 1918. a. lennukite koosseisus leida 40% hävitajaid ja pommipildujaid.

Viimase aja sõjatehnika suurimaks edusammuks võib kahtlemata pidada lennukite arengut. Selle tunnistajaks on rahvusvahelised rekordid. Olgugi et rekordilised saavutused ületavad mõningal määral seeriatööstuse tüübilisi andmeid, näitab rekordide kasvu dünaamika siiski üldiselt õieti lennukite arengu tempot.

	1914. a.	1919. a.	1925. a.	1939. a.
Kiirus tunni jooksul km	203	283	448	755
Kaugus vahemaandumiseta km	1300	3040	4360	11.500
Kõrgus km	7,5	9,5	12,066	17,068

Kahekümne viie aasta jooksul on lennukite kiirus kasvanud 4-kordseks, kaugus 6-kordseks, kõrgus üle kahe korra. Kui jälgime seeriatööstuse saavutusi, siis näeme, et need on tõusnud mitte vähemas, vaid isegi suuremas proportsioonis. Hävitaja 1915. aastal evis 100-hobusejõulise mootori, 150-km tunnikiirusega, mille maksimaalset kaugust arvestati 200 km. Niisugune hävitaja oli varustatud ühe kuulipildujaga. Nüüd tuntakse aga selletüübilisi hävitajaid, millede mootorite jõud vastab 900—1200 hobuse jõule, tunnikiirus tõuseb 500 kuni 650 km ja kaugus 1200 kuni 1400 km. Niisugune lennuk on juba varustatud 8 kuulipildujaga või ühe suurtükiga ja nelja kuulipildujaga. Mitte vähemaks ei jää võimete arvuline vahekord 1915. aasta luurelennuki ja praeguse samatüübilise lennuki vahel. Kui 1915. aastal tunti kerget pommipildujat, mille tehnilised võimed vastasid umbes sama aasta hävitaja võimetele ja mis oli varustatud ühe kuulipildujaga ja 250 kg raskuses pommidega, siis nüüd tarvitatakse aga juba keskmisi ja rasketüübilisi pommitajaid. Esimesel neist on 2×1300 hobusejõuline mootor, ta sõidab tunnis 520 km 4000-kilomeetrilise maksimaalse kaugusega. Pardal ta veab 1—2 tonni pomme. Rasket pommipildujat võib aga julgesti nimetada õhuristlejaks. Selle mootori võime on 6×2000 hobusejõudu, kuna kiirus tunnis ulatub üle 420 km. Seejuures on „ristleja“ varustatud 6—10 tonni raskuses pommidega. Siin on toodud üksikud tüübilised nähtused lennukite ehitamise arengu alal, kusjuures peab silmas pidama, et on veel õige palju teisi tüüpe, mida maailmasõja ajal ei tuntud. Niisugused tehnoloogilised hiiglasaavutused lennukite arengu alal on teinud nende produtseerimise väga kalliks, rääkimata küttekuludest, mis tõusevad

vastavalt lennuki võimele mitte enam aritmeetilises, vaid geomeetrilises progressioonis. Kui 1914. aastal üks lennuk nõudis 25—30 kg kütteõli tunnis, siis 1918. a. läks seda juba 80—120 kg. Nüüd aga ühe mootoriga hävitaja nõuab juba 250—300 kg ja 4 mootoriga pommpilduja koguni üle 1 tonni kütteõli. Väärrib tähelepanu, et sõja kulud ühe sõjamehe kohta on kogu aeg väga kiiresti kasvanud. 1915. aastal tegid need välja 400—500 dollarit mehe peale, kuna 1917. aastal tuli juba arvestada 2000—3000 ennesõjaaegset dollarit iga sõjamehe kohta. Prantsusmaa sõjaministeeriumi eelarve järgi, kes iga aasta avaldas oma kulude eelarve struktuuri, selgub, et 50% kogu eelarvest läheb materiaalse osa peale, millest natuke üle 40% on kulutatud relvastuse muretsemiseks. Siinjuures pole huvituseta märkida, et näiteks 1918. aastal oli Prantsusmaal rindemehi ainult 1.800.000 inimest, kuna kogu armee koosnes aga 4.000.000 mehest. Saksamaal oli rindel 3.600.000 sõjameest, mobiliseeritud aga 5.500.000 inimest. Venemaa ja Austria-Ungari sõjaväes oli see vahekord veelgi suurem. Äratarvitatud „terase norm“ oli kõigis sõdivates riikides sõjamehe peale 1917. aastal 4—5 tonni. Kui võtta arvesse ainult see terase hulk, mis kulutati vaid relvastuseks, siis oli see 1917. aastal läänerrindel 2—3½ tonni rindesõduri peale ehk 1½—2½ tonni iga mobiliseeritu kohta.

Maailmasõja algaastail tuli 1000 jalaväelase kohta 3—4 suurtükki, 1918. aastal tõusis suurtükkide arv aga juba 12—13, kusjuures peab tähendama, et kahurväe eelarvet ei suudetud üheski riigis täies ulatuses realiseerida mitmesuguseil põhjusil. 1918. aastal ründamise ajajärkudel oli löögigruppidel 40—50 suurtükki 1000 jalaväelase peale, mis tegi välja ümarguselt 100—120 suurtükki iga kilomeetri peale rindel. Kuulipildujate arv kasvas samasuguses proportsioonis. Aastal 1914 oli 1000 mehe peale 5—8 kuulipildujat, aga maailmasõja lõppaastal võis leida neid juba 80—100. Suurtükkide laskude kohta puuduvad täpsed andmed, kuid umbkaudu arvatakse nende arvu 8.000—10.000 ühe kahuri kohta aastas. Seega ületaks aastas väljalastud pommide kaal 50—80 korda suurtüki kaalu.

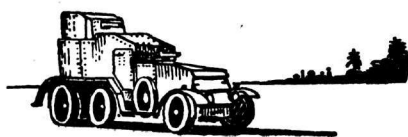
Maailma tööstuslik tootmine 1937. aastal ületas 50% võrra 1913. aasta taseme. Nimetatud aasta oli tööstusliku tootmise kulminatsioonipunkt kogu viimase 25 aasta jooksul. Tootmise intensiivsus ja iseloom on õige mitmesugune mitte üksi tööstusharude, vaid ka riikide järgi. Seades vastamisi 1913. a. ja 1938. aasta tootmise saadused näeme, et kasvanud on peamiselt niisugused tööstusharud, millel on „sõjaline

potentsiaal“, sest säärased on kergemini üleviidavad sõjatööstuseks. Siia kuuluvad autode, traktorite, sünteetiliste kemikaalide tööstused jne. Selle ettevaatuse on põhjustanud moodsa sõja iseloom, mis raiskab kohutavalt laskemoona. Nii näiteks kaalub ühe Prantsuse jalaväe korpuse suurtükkide kogupauk 6.373 kg, kuna Saksamaal see tõuseks 6.078 kg. Veel huvitavam on jälgida pommide kaalu, mida üks korpus võib õhku paisata ühe minuti jooksul. See oleks 51.462 kg pomme Prantsusmaal ühe korpuse peale ja 48.769 kg Saksamaal sama väeosa kohta. Siia juure tuleb arvata püssi-kuulide, käsigranaatide ja miinide kaal. Prantsusmaal ulatub korpuse üheminutilise laskemoona äratarvitamise kaal 60.981 kilogrammini ja Saksamaal 59.509 kg-ni. Selle arvustuse järgi võib armee, mis koosneb 80 diviisist, pidevalt tegevuses olles ühe tunni jooksul ära tarvitada 300.000 tonni pomme ja kuule. Samuti on kohutav lennukite laskemoona kulutus. Õhuvägi, kelle kogupauk kaalub 3000 tonni, nagu see Saksa allikate järgi olevat Saksamaal, võib kergesti ära tarvitada 50.000 tonni laskemoona kuus. Muidugi tuleb arvestada seda, et ülaltoodud arvud näitavad maksimaalset kaalu, maksimaalse kiiruse juures, seepärast jäävad need arvud teatud piirides näilisteks, sest vaevalt saab ükski sõjariist pikemat aega töötada täie koormatusega.

Aga need arvud jäävad teoreetiliselt siiski enam-vähem õigeiks andmeiks, millele kindralstaabid rajavad oma sõjatööstuslikud kalkulatsioonid. Niisugused pöörased arvud teevad moodsa sõja õige kalliks. Sõdivate riikide materiaalsete ressursside kohta toob huvitavaid andmeid N. Vene Teaduse Akadeemia poolt väljaantav kuukiri „Mirovoje hozäistvo i mirovaja politika“. Kuukirjas on võrreldud kaht riikide gruppi — ühelt poolt Inglis- ja Prantsusmaa ning Ameerika Ühendriike ja teiselt poolt Saksamaad, Itaaliat ja Jaapanit. Esimene grupp, kuukirja andmete järgi, evib ühes kolooniatega 3 korda rohkem rahvast, toodab 1½—2 korda rohkem terast, töötab välja 2 korda rohkem elektrienergiat ja ta toidutagavarad on 4 korda suuremad. Veel suuremaks kasvab toorainete suhteline vahekord. Nii toodavad A. Ühendriigid, Suur-Britannia ja Prantsusmaa 9 korda rohkem tekstiilkaupade tooraineid ja 55 korda rohkem naftat. Samal ajal ületab nende kullatagavara 49 korda Saksamaa, Itaalia ja Jaapani kullatagavarad.

Nagu eespooltoodust nähtub, andis maailmasõda uute relvaliikide alal rohkesti üllatusi. Kas ja kui suurel määral annab seda praegu käimas olev sõda, seda peab näitama tulevik.

E. Pa.

Meresõda ja blokaadi on raske üksteisest eraldada, sest blokaad ehk sulg on vaid üks meresõja harusid ja ta ajalugu on niisama vana kui meresõidu ja -sõja ajalugu. Sõdivad riigid püüavad oma sõjalaevadega sulgeda vastase mered, lahed, jõed, sadamad ja rannikud, et siis kas juureveo katkemisel kasvava toiduainete ja sõjamootorite puudusel sundida allaandmisele vastase sõjabaasi või sulgeda ta laevastik ja lõpuks desorganiseerida üldse ta kaubandus.

Blokaad on üks tähtsaimaid sõjapidamise vahendeid, kuid ta ei jää mitte üksi sõdivate riikide asjaks, vaid riivab ka suuresti erapooletute riikide huve.

See huvide ohustamine kutsub viimaste poolt esile vastulauseid ja proteste.

Uute maailmajagude avastamisega tõusis laevanduse tähtsus ja meresõdade oht ja kasvasid erapooletute riikide protestid. Lõpuks oldi sunnitud rahvusvahelise õiguse koodeksisse üles võtma ka määrused blokaadi kohta. Nende normide kohaselt loetakse blokaad maksvaks ainult siis, kui ta koodeksis ettenähtud korra kohaselt on välja kuulutatud ja teostatud küllaldaselt tugeva laevastiku poolt, mis on suuteline tõkestama igasugust juurepääsu blokeeritavale rannikule.

Vastavalt väljakuulutatud ja teostatud blokaad on maksev igale erapooletu riigi laevale ning viimast võib priisina kinni pidada, kui ta siiski püüab läbi sõita blokaadivööst. Nõue blokaadi teha seadusepäraseks ning normeerida kerkis esmakordselt esile 1780. aastal. Ja 1856. a. merekonverentsil kinnitati normid. Edasi järgnes paljusid läbirääkimisi. 1908/09. a. Londoni konverentsil täiendati neid. Ka Rahvasteliit on sellega tegelnud ja on täiendavaid norme üles seadnud. Kuid siiski on praegugi veel vaieldavaid küsimusi ning uute sõdimisvahendite esile kerkides tõusevad üles ka uued vaieldavad küsimused.

Sulu ehk blokaadi elluviimine on ka mitmesugune, olenevalt sellest, kas lähi- või kaugblokaad, ainult merepoolne blokaad või segablokaad, mida teostatakse nii mere kui ka maa poolt. Sageli leidis raketust ka paberlik ehk fiktiivne blokaad (Blocus sur papier, Blocus de cabinet). Teatati, et see ja see rand või riik loetakse blokeerituks, kuid ei saadetud sõjalaevu blokeerimist teostama, vaid piirdui ulgumerel tabatud laevade konfiskeerimisega, kui need oma paberite järgi kas väljusid või olid teel blokeerituks kuulutatud sadamaisse. Sealjuures ei piirdu mitte blokeeritud maa lipu all sõitvate laevadega,

vaid konfiskeeriti ka erapooletuid laevu. Sellane sulg on aga kõige rohkem proteste esile kutsunud ja omal ajal pandi ka selle blokaadi kohta oma normid kehtima. Esimesena tarvitasid Madalmaad fiktiivset blokaadi. 1584. aastal kuulutas ta kõik Hispaania valduses olevad sadamad blokeerituks ja teostas siis suurejooneliselt laevade kaaperdamist. Peagi taipas Inglismaa sellase blokaadi kasulikkust ja tarvitas seda esmaajoones Hollandi enese vastu.

Inglismaa, nähes fiktiivse blokaadi hüvesid, otsustas siis XVIII sajandil selle abil kõrvaldada võistlejaid merekaubanduse alal. Sõdadest polnud puudust ja sõja ettekäändel kuulutati välja fiktiivne blokaad, mille tagajärjel eriti raskesti kannatasid erapooletud riigid, igatahes palju rohkem kui sõdivad maad. Hiljem püüti küll sellest blokaadist hoiduda, kuid täieliselt pole see veel seni kõrvale jäetud.

Aeru- ja purjelaevade ajastul oli raske täielist blokaadi suuremas ulatuses läbi viia, kuid aurulaevade ilmudes süvenes blokaad. Miinide, allveelaevade ja lennukite esilekerkimisega muutus ta hoopis tõhusamaks ja ka blokeerijaile hädaohtlikumaks.

Ka vanaaja vaenulised tegevused merel võib paigutada blokaadi mõiste alla. Nii võib pidada Kartaago hävingu tähtsaimaks põhjuseks Rooma sõjagaleeride ülevõimu Vahemerel, kes hävitasid Kartaago ülemerekaubanduse, mis ruineeris teda esiteks majanduslikult ja millele järgnes ka riiklik kokkuvarisemine, mida ei suutnud ära hoida geniaalse Hannibali võidud ega kuulus Cannae lahing.

Edasi järgnesid viikingite ja normannide retked, kuid need polnud niivõrd blokaadid kui lihtsad kauba-, rööv- ja koloniseerimisretked.

Neile järgnev aeg — rüütelite ajastu — oli puht maasõdade järk ja meri ei veedelnud kedagi. Ainuüksi araablased ja maurid tegelesid rohkem merega.

Esimene blokaad selle sõna tõsisemas mõttes teostati prantslaste poolt 1682. aastal Alžiiri vallutamise ajal.

Prantsuse laevastik suundus Alžiiri linna alla ja nõudis selle alistumist. Kaitsjate keeldudes võeti linn tule alla, kuid viimane pani tublisti vastu. Prantslasil lõppes laskemoon ja admiral oli sunnitud sõitma kodumaale laskemoona järele. Et aga vahepeal Alžiir oleks võinud tuua väljast abj ja varustust, mis oleks raskendanud võitlust, otsustas admiral jätta osa laevastikust kohale ning blokeerida sadama, mis ka täieliselt läbi viidi. Laskemoona saabudes purustati linn ja alistumine oli täieline.

Päris meresõdade periood algas 1740. aastaga, mida peeti kas iseseisvalt või seoses suurte maasõdadega ja mis kestsid peaaegu lakkamatult kuni Napoleoni sõdade lõpuni.

XV ja XVI sajandil olid Hispaania ja Portugal võimsad koloniaal- ja mereriigid, kuid 1740. aastaks oli nende ülevõim kokku varisenud. Selle järele rühkis esikohale Madalmaad, kuid XVII sajandi lõpuks oli ta kaotanud ülevõimu ja esikohale rühkisid Inglismaa ja Prantsusmaa. Viimase liitlasena Hispaania püüdis ka taas saavutada oma endist kaalu. Esimene vaatus selles võitluses oli Inglise-Hispaania ja Austria päritlussõda (1739—1748). Sõja põhjustas Hispaania Ameerika koloonia valitsuse ametnike suhtumine inglaste kaubandusele. Sellele järgnes sõjakuulutus Inglismaa poolt. Hispaania otsis endale liitlast naabris ja nii segati ka Prantsusmaa sõtta, mis laienes maasõjaks. Juure tuli veel Austria päritlussõda Preisimaaga.

Sõda algas kohe blokaadiga Inglismaa poolt. Ta Vahemere laevastik admiral Haddocki juhatusel blokeeris Gibraltari väina ja Hispaania Vahemere sadamad. Inglise n.-n. kanalilaevastik blokeeris Atlandi sadamaid koos kodusaarte kaitsmisega.

Kaks laevastikku lähetati Lääne-Indiasse ja Ameerikasse vallutama ja hävitama Hispaania asumaid ja kaubalaevastikku. Varsti olid ka Prantsusmaa ja Holland sunnitud sekka lööma. Sõja algul polnud Inglise laevastik arvuliselt tugevam Prantsuse-Hispaania laevastikust. Nii oli inglasil 81 liinilaeva ning 60 fregatti ja korveti. Hispaanial oli 40 liinilaeva, prantslasil 50 liinilaeva ning 50 fregatti ja korveti ja hollandlasil 29 liinilaeva ning 57 fregatti ja korveti.

Inglaste üleolek oli tingitud nende meeskondade paremast väljaõppest, distsipliinist ja juhtide oskusest. Sõda kees kõigis maailmajagudes ja lõpuks olid temast üks üht moodi, teine teist moodi väsinud. Ja kui 1748. aastal Aachenis rahu sõlmiti, ei võidud ütelda, et üks pool oleks olnud täieline võitja ja teine kaotaja. Inglismaa oli kaotanud 3238 kaubalaeva, kuna Hispaania ja Prantsusmaa kaubalaevastik oli kaotanud 3434 üksust. Nende kolme riigi vahel oli see ainult blokaadisõda.

Oli ilmne, et see sõda ei lõpetanud võitlust, ja peagi puhkes uus sõda, mis ajaloos on tuntud seitsmeaastase sõja nime all (1756—63).

Õigupoolest polnudki koloniaals sõda raugenud. Inglismaa kiirustas Prantsusmaa kaubanduse hävitamisega. Juba paar aastat enne sõja algust ta kuulutas fiktiivse blokaadi ja ühe aastaga kaaperdas üle 300 prantsuse kaubalaeva.

Kontinendil valitses uus liit. Prantsusmaa, Austria ja Hispaania olid ühel pool ning Preisimaa, Hannover ja Inglismaa teisel pool. Maasõda ja inglaste blokaad sidus prantslaste jõude suuresti, nii et ta ei saanud ei maal ega merel kindlalt talitada. Kolooniad olid kõige rohkem ohustatud.

Inglise laevastikus oli sõja alguses 216 laeva, Prantsusmaal 141 ja Hispaanial 87. Austrial polnud

nimetamisväärseid sõjalaevu ja Preisimaal polnud ühtki laeva.

Vahemerel oli prantslasil edu. Inglise sõjakohus mõistis isegi ühe oma admiralidest (Byng) surma ebaedu pärast, kuid see ei muutnud asja. Sõda käis nii meredel kui ka koloniaals. Eriti suurenes Prantsuse Atlandi sadamate blokaad ja ta kaubandus jäi soiku. Önn naeratas Inglismaale ja koloonia koloonia järele läks ta valdusse. Lõpuks 10. II 1763 sõlmiti Pariisis rahu, mille järele Inglismaa sai Kanada, Ohio jõe oru, Mississipi jõe läänekalda, välja arvatud New-Orleans, New-Scotlandi ja saare Lorenzi jõe suudmes. Hispaania kaotas Mississipi idakalda maad, loovutas Prantsusmaale Louisiana ja sai vastutasuks tagasi Kuuba ja Habana.

Teistel võitlustandritel võidetud alad andis Inglismaa tagasi endistele valdajatele. Inglismaa oli selle sõjaga saavutanud ülevõimu meredel.

Kuigi prantsuse sõjalaevastik 1759. aastal hävis, ei jäänud Prantsusmaal ja Hispaanias revanši mõte soiku. Minister Choiseul alustas uue laevastiku ehitamist.

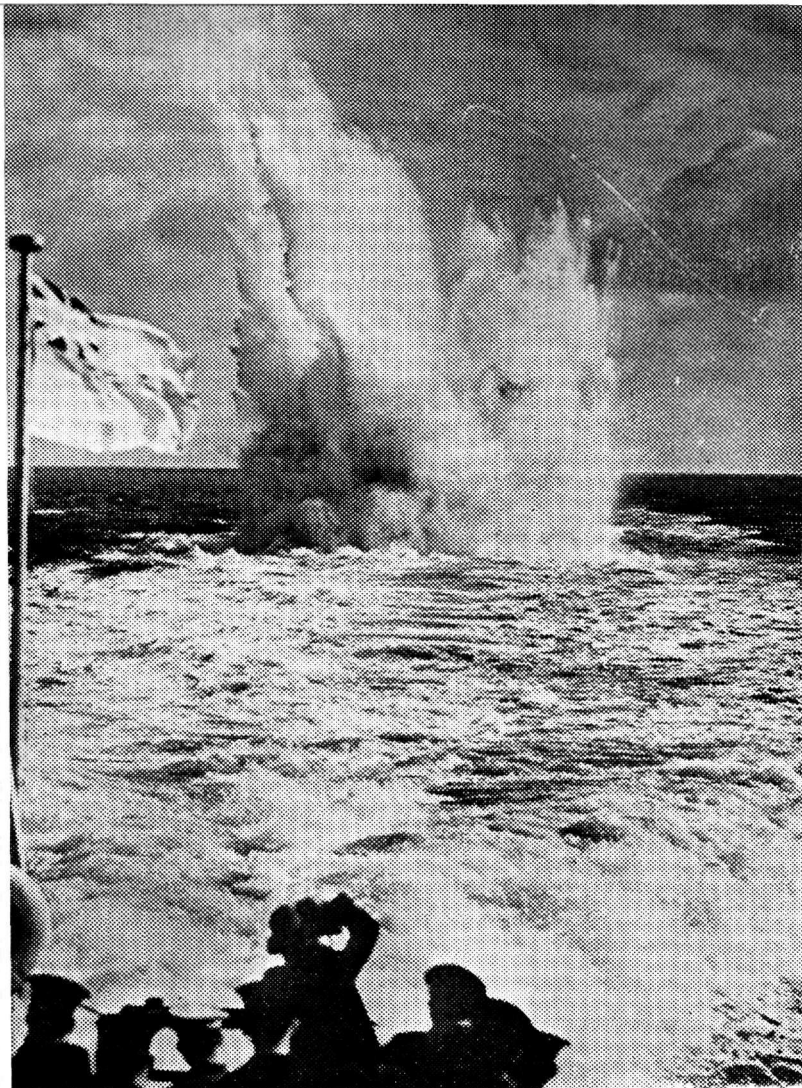
Põhja-Ameerika kolooniad tõstsid emamaa vastu mässu ja sellest arenes välja Põhja-Ameerika vabadusvõitlus (1775—1783). Maal ei käinud inglaste käsi hästi, kuid laevastiku kaasabil oli neil mõningates kohtades edu. Kuid Inglise kaubalaevastik sai suurte kaotuste osaliseks. 4. juulil 1776 kuulutasid 13 osariiki endid iseseisvaks ja 1778. veebruaris tunnustas Prantsusmaa Ameerika Ühendriikide iseseisvust ning sõlmis temaga kaubalepingu ühes kaitsmise klausliga.

Järgnes sõjakuulutus. Ka Hispaania kuulutas Inglismaale sõja. Ta tahtis tagasi võita Gibraltari, mis 1704. aastast oli inglaste käes, siis veel Minorka, Florida ja Jamaika. Prantsusmaa ihkas aga tagasi Kanadat.

Gibraltar ei olnud üksi maa poolt vallutatav, seepärast blokeeriti ta ka mere poolt. Üldine blokaad algas 21. juulil 1779. Inglise admiralil Rodney'l õnnestus aga blokaadist läbi murda ja viia kindlusele vajalist toetust ja sõjamoona. Peeti lahinguid vahelduva õnnega, kuid sõja lõpptulemusena võiks märkida, et Inglismaale lõppes see kaotustega, ehkki tal oli kohati edu. Gibraltari blokaad ja rünnak kestis kolm ja pool aastat, kuid ta jäi vallutamata. Inglismaa kuulutas isegi Hollandile sõja, et võtta oma laevastiku abil üle ta asumaad.

30. novembril 1782. a. sõlmis Inglismaa Ühendriikidega rahu, tunnustades ta iseseisvust, kuid Kanada suutis ta endale kindlustada. Prantsusmaa oli sunnitud, arvestades oma rahalist seisukorda, Hispaania kavalust ja Hollandi nõrkust, astuma rahuläbirääkimistesse. 1783. aasta jaanuaris sõlmitigi rahu ja Prantsusmaa sai tagasi oma asumaad Ida-Indias, samuti ka Tobago Lõuna-Indias ja Senegali Aafrikas.

Inglismaa oli oma Euroopa sõjalaevastikku liialt nõrgestanud Ameerika ranniku arvel. Nii tuli tal loobuda Vahemere ülemvalitsusest ja ta ei suutund vastaste randa täieliselt blokeerida ega ka anda otsustavat merelahingut.

Sügavveepommi lõhkemine

Hispaania sõja siht — Gibraltari taasvallutamine — jäi aga teostamata.

Inglise kaubalaevastik kandis raskeid kaotusi, Prantsuse oma aga, võrreldes eelmiste sõdadega, hulga vähem, kuid ikkagi Inglise blokaad ja kaaperdamine lõi talle parandamatuid haavu, mis rahandusele mõjusid katastroofiliselt. Kui sellele veel lisada sõja eesmärkide mittesaavutamise, siis on selge Prantsuse revolutsiooni tulek.

Paremate juhtide ja liiduriikide kindlal koostööl oleks inglaste käsi võinud käia halvemini.

Prantsuse revolutsioonist tingitud sõjad ja Napoleoni sõjad tõid esile rea blokaade ja Prantsuse merevõimu hävingu. Kõiki neid üksikult mainida pole põhjust, kuna nad on üldjoontes eelmistele sarnased. Kuid siin tuleb suurejooneliselt esile ka maablokaad Inglise suhtes. Napoleon, olles Euroopa valitseja, keelas kogu kontinendil kaubavahetuse Inglismaaga. See ei võinud jääda mõjuta Inglismaale. Ta pani maksma kogu oma rahalise kui ka poliitilise võimu, et murda see blokaad ja ka Napoleon. Kui tal õnnestus Venemaad sundida avama oma sadamaid, kerkis esile sõjakäik Venemaa vastu.

Ka teiste Euroopa riikide kaubandus Inglismaaga ja ülemeremaadega jäi soiku ja kaubalaevastik hävis.

See kõik põhjustas Napoleoni-vastase rinde kasvamist.

Venemaa sõjakäik oli Napoleoni esimene samm allamäge. Mis siis edasi sündis, see kõik olenes sellest. Ja kõiges oli osa blokaadil. Lõpuks tuli Inglismaa neist võitlusist välja ainsa meredevalitsejana ja kaubitsejana.

Tähtsama sõjana järgnes Krimmi sõda (1854—1856) oma blokaadidega. Krimmi sõja ajal kannatas ka meie maa blokaadi all. 30. märtsil 1854 jõudis Inglise ja Prantsuse ühendatud laevastik (80 mitmesugust laeva 3700 suurtükiga) admiralide Napier'i ja Parcival-Deichense juhatusel Soome lahte. Kuid nende peategevus oli suunatud Soome vastu. Alles 28. aprillil ilmus üks Inglise laev Paldiski alla. Tallinnas kardeti vaenutegevuse algust ja valmistuti kaitseks. Kõigepealt hävitati merepoolne agul. Jõukamad kodanikud lahkusid linnast. Osa raest ühes kohtuasutustega siirdus Paldisse. Koolid suleti (20. III). 9. mail ilmusid reidile esimesed Inglise laevad ja kaaperdasid paar vähemat kaubalaeva. Inglise laevastiku peajõud jäid Naissaare idakalda lähedusse ankrusse ja seega oli Tallinn mere poolt täiesti blokeeritud. Kuid kumbki pool ei alustanud mingisugust vaenulist tegevust. 10. septembril kaks Inglise sõjalaeva lähenes 3,5 kilomeetrit, pöördus aga peatselt tagasi.

7. oktoobril hiivas laevastik ankrud ja sõitis minema. Seega oli blokaad lõppenud.

Kogu suve elas linn kallaletungi ähvarduse all, kabuhirmu suurendasid omalt poolt veel mõned koolerahaiguse juhtumid.

Elukallidus oli aga võimust võtnud. Nüüd, blokaadi lõppedes, algas vilgas kaubitsemine ja elu läks kiiresti normaalsele tasemele.

Ka sõjaväed lahkusid, mis omakorda mõjutas elukalliduse vaibumist.

Järgmisel kevadel, kui meri oli vaevu jäät vabanenud (20. aprillil), ilmus liitlaste laevastik uuesti Naissaare juure. Nüüd olid juhtideks admiralid Dundas ja Seymour. Elanikkond oli kohustatud endale soetama ühe kuu tagavarad, samuti täiendati ja ehitati juure uusi kindlustusi. Garnisoni suurendati uute väeosadega. Nii ei oldud enam nii kaitsetu kui eelmisel suvel. Kuid ka nüüd liitlased ei rünnanud ega avanud vaenulist tegevust. Ainult kord, 10. juunil, lähenes üks suurtükipaat sadamale ja vahetas neli pauku kindluse suurtükidega.

5. novembril lõpetati blokaad. Ta tagajärjed olid aga palju talumatamad kui eelmisel aastal. Eriti suur puudus oli soolast. Samuti kerkis kohutavalt põletispuude hind. See blokaad ei isoleerinud aga täieliselt, välja arvatud muidugi Tallinna sadam, kaubavahetust. Randadest käisid aga rannamehed oma alustega sageli Rootsist ja Soomes kauba järel ja tänu just neile pidurdati soolanälga. Krimmi sõda jäi just soola, raua ja teiste hädavajalike tarbeainete nappuse tõttu teravamini rahva müllu kui hilisem Vene-Türgi sõda.

Sool täitis siis talurahval raha aset, soola eest võis osta kõiki kaupu.

Uhendriikide kodusõja ajal (1861—1865) teostati mässuliste osariikide ranniku blokaad. Kogu blokaadi all oleva ranna pikkus oli üle 3500 miili. Blokeeritav rand oli jaotatud nelja eskaadri peale. Ida- ja lääne-laevastiku valve all oli Mehhiko laht, kuna põhja- ja lõuna-laevastik valvasid ookeanide kaldaid. Selle blokaadi eesmärgiks oli lõunariikide väljaveo tõkestamine, mis pidi neid viima täielisele väljakurnamisele. Blokaad lõppes selle järele, kui kogu rannik okupeeriti. Märkimisväärne on see, et kusagil ei ole blokaadi nii palju rikutud kui siin. Nii lõunariigid ise ja ka Euroopa riigid oma kaubanduse huvides püüdsid blokaadist läbi tungida. Ehitati erilisi kiiraurikuid, blokaadi läbistajaid, mis, kasutades ööpimedust, udu, raskeid sõiduteid jne., ajasid oma tulutoovat äri. Need retked olid täis pinevust ja piraatlikkust. Isegi kirjanduses on üliohttrasti käsitletud neid seiklusi.

Järgnevalt vaatame Maailmasõda, kus blokaad mängis otsustavat osa. See on nii laialdane, et sellest tuleks kirjutada terved raamatud. Märgime sellest vaid tähtsaimad elemendid.

Kõigepealt vaatame vastaste poolte merejõude, sest blokaadi teostamiseks ja selle tõhusaks läbiviimiseks on esmajoones vaja ülekaalukaid merejõude.

Sõja algul omas kolmikliit suursõjalaevade tonnaaži 800.000 kaksikliidu 400.000 tonni vastu. Inglismaa omas 29 lahingulaeva Saksamaa 16 vastu. Sõja ajal suurenes nende arv esimesel 7 ja teisel 5 laeva võrra. Ristlejaid oli Inglismaal kolm korda, torpeedopaate kaks korda enam. Allveelaevu oli Saksamaal rohkem, umbes 10:7 vastu. Kuigi siia lisada Austria, Türgi ja Bulgaaria omad, ei saa nad arvuliselt võistelda Prantsusmaa, Vene, Jaapani, Belgia, Ameerika ja teiste omadega. Keskriigid blokeeriti nii mere kui ka maa poolt. Ainukesteks õhuaukudeks jäid Põhjariigid...

Sellele blokaadile vastas Saksamaa allveelaevade kaubandussõjaga. Ta põhjendab oma sammu sellega, et see oli vastuatakk ta näjablokaadile, mis ei olevat kooskõlas rahvusvahelise õigusega, ja et see näjablokaad erapooletute poolt oli sallitav.

15. novembril 1914 kuulutas Inglismaa Põhjamere kuni jooneni Hebriidid-Faröer-Island sõjatandriks (military area), kus erapooletuile laevadele oli määratud kitsas sõidutee kodusadamaisse Englise põhja- ja lõunaranniku otseses läheduses. Sellele teadaandele vastas Saksamaa omalt poolt teadaandega, et ta kuulutab suletuks mere (4. II 1915) Inglismaa, Iirimaa ja Prantsusmaa rannast 50—150 meremiili laiuselt, kusjuures olid erapooletuile ette nähtud kitsad sõiduteed kodusadamaisse.

1. II 1917, kui algas hoiatamatu allveelaevade blokaad suletud piirides, kitsendati ka seal erapooletute laevade liikumist. Hiljem täiendati veel suletud mereosade ala Vahemerega, Norra rannikuga, Valge merega ja Azoori saarte ümbrusega.

Blokaadi ohver — tanklaev leekides

Algas edukas võitlus allveelaevade hädaohu vastu. Kaubalaevu saadeti teele sõjalaevade kaitsel. Kaubalaevad relvastati suurtükkidega, leiutati tõhusaid allveelaevade vastaseid abinõusid, nagu sügavuspomme, allveelaevade avastamise aparate, lõkse, miine, võrke jne. Ka alustati suurejoonelist kaubalaevastiku täiendamist. Need kõik pehendasid allveelaevade tegevuse mõju, kuna pealegi hävis palju allveelaevu. Ameerika kaubalaevastik asendas uputatud laevu ja see Saksa blokaad ei annud loodetud tulemusi, ehkki uputati 18.716.982 tonni suuruses kaubalaevu, milledest 10.694.843 tonni kuulus Inglismaale.

Seevastu liitlaste blokaad tõi Saksamaale nii toiduainete kui ka toormaterjali nappuse, mille tagajärjel ta ka 1918. aastal kokku varises.

Sellest lühikesest ülevaatest nähtub, et kõigi aegade blokaadid, kui nad on kindlalt läbi viidud, on viinud blokeeritava maa kokkuvarisemiseni, olgu see Kartaago, Hispaania, Prantsusmaa või Saksamaa. Viimase kohta ei või ütelda, et ta armeed oleksid purustatud maailmasõjas lahingutandreil, neid purustasid blokaadi rängad tagajärjed, mis kandusid siseriigist kaevikuisse, ja riik varises kokku.

Nii võib see sündida ka tulevikusõdades. Blokaad ei saa enam aga, tänu allveelaevadele ja lennukitele, olla ühekülgne. Keegi pole aga suuteline ennustama kellegi kokkuvarisemist.

A. H.

„SOOLASEIKLUSI“ KRIMMI SÕJA AJAL

Rahvapärimusi meie ranna- ja saarterahva kimbutamistest sõjakonterbandi veol

Meie ajakirja käesolevast numbrist leiavad lugejad teisalt ülevaate mereblokaadist, missugune küsimus on kahtlemata viimasel ajal kõitnud viimaste Euroopa sündmuste mõjul laiemate hulkade tähelepanu. Mereblokaad — üks tõhusamaid abinõusid sõdivate riikide varustamise tõkestamiseks sõja ajal — pole jättnud puudutamata ka erapooletuid riike, teiste hulgas ka meid, Eestit. Paljusid Eesti laevu, kes on vedanud sõjakonterbandi nimestikes loendatud kaupu sõdivatele riikidele või keda selles on kahtlustatud, on nende teekondadel kinni peetud, nende laadungid konfiskeeritud või neid teisiti kimbutatud. See on juba kaubalaevade sõjaaegne saatus — olla kimbutatud sõdivate riikide sõjalaevade poolt, miinidest ja teistest sõjaaegsetest meresõiduohtudest rääkimata.

Kuid üks ole ju meresõidu ajalugu olnud alati tulvil romantikat. Meie randlaste meresõidud sajan-dite vältel on olnud peaaegu alati seotud seiklustega, eriti aga sõdade ajal. Konterbanti, samuti ka sõjakonterbanti, vedavate laevade kimbutamine on olnud paljude sõdade ajal sõjalaevastike üks tähtsamaid ülesandeid.

Eesti Rahvaluule Arhiivi varasalvedes leidub hulk mälestusi meie rannarahva elamustest varemate sõdade ajal, eriti aga Krimmi sõja ajal 1854.—55. a. Tänapäeva suhkrupuuduse asemel tunti siis teravat soolapuudust ja nõnda jutustavadki meie tollesse ajajärku kuuluvad rahvapärimused huvitavaid soolaseiklusi, mille kohta esines hiljuti dr. O. Loorits ka huvitava raadioettekandega.

Eriti huvitavad meid nendes pärimustes meie ranna-, eriti aga saarte-, rahva kriukad, kuidas nad vaenlasi, Balti merre tulnud Inglise ja Prantsuse laevu, kohtlesid ja oma soolaseiklusi arendasid maa tarviliku varustamise kasuks.

Krimmi sõja ajal olnud Balti meri inglaste poolt täiesti blokeeritud. Meie laevadel olnud palju tege-mist, et soolalaadungitega blokaadist läbi sõita. Väga paljud langenudki vaenlase kätte saagiks ja nõnda olnud kodumaal suur soolapuudus. Rannarahva mälestuste järgi läinud silgud soola puudusel hapuks ja nii tul-nud inimestel süüa hapusid silke. Mõned katsunud silke soolase mereveega keeta, kuid ka sellest pole olnud suuremat abi midagi.

Suuremad soolalaadungid toodi sel ajal Rootsist, kuid ka sel teekonnal olid inglased meie saarlaste laevu kimbutamas, ja tihti tuli soolalaadungid vaenlase kätte jätta ja ise katsuda, kuidas aga randa saab. Kaotatud laadungi eest oli kahju suur, sest sõja ajal maksis rubla soolatünder. Aga mis ükski soolast või laadungistki, teinekord võetud kogu laeva mees-kond vangki ja viidud Inglismaale, tule sealt siis tagasi kuidas tahad!

Rahvapärimused jutustavad veel, et randlased lasknud soola puudusel kalad merre tagasi, sest mis sa toore kalaga, kui soola soolamiseks ei ole, ikka teed. On loomulik, et säärane terav soola puudus ajas meie saarlasi ja randlasi igasugustele seiklustele.

Kord Krimmi sõja ajal võtnud neli meest suure kalapaadi, laadinud selle rukkeid täis ja purjetanud Stokholmi soola vastu vahetuskaupa tegema. Väljasõit toimunud varakevadel, märtsikuus, mistõttu mehed olnud arvamisel, et ega nii vara „inglismanni“ veel merel ümber luusimas ole. Meestel õnnestunudki oma kaubaga Rootsi randa pääseda, aga mitte päris randa, vaid ainult ranna ligidale, kus paat ioonsnud veealuste karide otsa puruks. Paat olnud põhjas ja rükis olnud põhjas, mehed ise pääsnud hädavaevu ühele üksikule kaljule, kaasas ainsa varustusena üksik paadiaer ja kahetoobine lähker viina. Küll olnud

seal siis külmetamist ja tühja kõhu kannatamist, kahe ööpäeva jooksul külmanudki meestel jalad ära, viin saanud otsa ja häda olnud päris suur. Päeval hoitud lipendavat kaelarätikut aeru otsas lipuks püsti. Nii silmanud neid rootsi kalurid ja viinud maale. Mehed külasthanud Stokholmis kuningat ennast ja see lubanud neile kuninglikust raamatukogust nii palju raamatuid kaasa võtta, kui palju nad aga käes kanda suudavad. Ühtlasi annud kuningas neile uue laeva ja kaitsekirja kaasa ja nii sõitnud mehed, oma soolareisilt uhkelt kodumaale tagasi. Tee peal tulnud „inglismannid“ neid küll kimbutama, kuid kuninga kiri päästnud neid.

Teiste juhtumiste kõrval mälestatakse ka küllalt neid soolavedajaid, kes oma leidlikkusega on osanud lipsata nii inglismanni eest kui ka vene tolli ja piiri-valve käest. Kuulsaimaks on Krimmi sõja ajal saanud Tõnnu Jürna, kelle seiklustest pajatavad Eesti Rahva-luule Arhiivi varasalved nii mõndki huvitavat.

Krimmi sõja ajal käidud Rootsi kõrval ka Soomest soola vedamas. Soomes olnud sool odav, saanud täie vilja vastu kolm täit soola. Kodumaal võrdunud aga mõõt vilja mõõdule soolale.

Ükskord tulnud Tõnni Jürna soolalaadungiga Soo-mest koju. Tee peal võtnud soldatid ta ühes hobu-sega kinni ja viinud Kuressaare linna ülekuulamisele. Enne kui aga Kuressaare jõutud, tulnud pimedus peale ja meestel tulnud Randvere kõrtsi öömajale jääda. Õnneks olnud samas kõrtsis öömajal ka üks Mustjala mees, kel olnud koormas viljakotid. Seda nähes tek-kinud Tõnnu Jürnal kohe idee. Leppides Mustjala mehega kokku rakendas Jürna öösi oma hobuse Mustjala mehe viljakoorma ette ja kui soldatid Jürnat hommikul edasi käsutasid, asus see rahulikult uue viljakoormaga soldatite vahel Kuressaare poole teele. Soldatid olnud rumalad ja polnud pannud midagi tähele. Jõudnud linna, viidud Jürna „tamosna“ (toll) ette, kus arutatud kotid lahti. Võib juba arvata, kui pikaks venisid soldatite ja tollimeeste näod, kui nad kottidest puhast vilja leidsid. Nüüd oli muidugi Jürnal aeg paukuma hakata, et mis ajast see vilja veskile vedamine keelatud on ja milleks niimoodi ausaid veskilisi kimbutatakse.

Soldatid saanud ülemuse käest kõva peapesu, Jürna aga lastud oma viljakoormaga vabaks. Ta sõitnud tagasi Randvere kõrtsi, vahetanud seal Mustjala mehega koormad ja sõitnud Soomest toodud soolaga kui õige mees kodu poole.

Teinekord Tõnni Jürna sõitnud Riiga ja ostnud sealt kümme kotti soola, „passi“ (saatekirja) lasknud kirjutada aga kahekümne koti peale. Tulnud siis laevaga koduranda ja hakanud seal ootama kimbu-tajaid-soldateid. Neid polnud aga nagu kiuste kusagil näha. Nõnda loovinud ja oodanud Jürna hulga aega, enne kui soldatid teda märganud ja hakanud taga ajama. Jürna teinudki salavedaja näo pähe ja kihutanud mere poole, soldatid teise naadiga kannul. Noh, Jürnal polnud tõtt selle looga kuigi palju, põigelnud naisama nalja pärast ja soldatite ninapidi vedamiseks. Nõnda saanudki soldatid varsti Jürna kätte ja viinud ta kogu koormaga kohtumajja.

Seal selgunud, et sool on toodud hoopis Riist ja Jürna lastud ühes oma soolakottidega jalamaid vabaks. Nüüd aga kukkunud Jürna kiruma: „Mul tunnistuse peal selgesti öeldud, et soola on 20 kotti, teie aga annate ainult 10 kotti tagasi, sellega ma ei lepi“. Kohtumehed teinud suured silmad, aga mis parata. Jürnal õigus ja soldatid pidanud „puuduva“ kümme kotti soola Jürnale kinni maksma. Pärast Jürna kiidel-nud teistele: „Rootsi soolaga teeni'p enam suuremat midagi, aga Riia soolast saab kohe poole kasu!“

Soldatid saanud aga pärast seda vahejuhtumit oma ülemuselt käsu: „Kui Tõnni Jürnat veel näete, ei maksa teda kimbutada, las' ta minna rahuga!“

Muhulased ja saarlased tunnevad ühe sellise soolaveol juhtunud laevaõnnetuse kohta isegi rahvalaulu, mis kõlab järgmiselt:

Oi-oi, oi-oi, Oldi Toomas,
Oldi Toomas ostis laeva,
Peila Pärt aga palkas paadi,
Läksid siis Soomest soola tooma,
Aabust alba kaupa tooma.
Said nad varrad valmistand,
Akkasid siis mehed minema,
Laja latsi laskema.
Sõnni Pärdi süda üppas,
Kuni ranna koppel paistis.
Said need kased kadunud,
Koppel oopis kaugel jäänd,
Läksid siis kauda Keinastut,
Kauda maiori majasid.
Kauda tungeri tubasid,
Korra nemad käisid Kõrges-Laidus,
Sealt nemad aasid Arilaidu.
Seal võtsid viimased viinanapsid,
Ihu aga õnneks õlletuobid.
Siis akkasid mehed minema,
Laja latsi laskema.
Tuli siis tuul ja tõstis tormi,
Akkas aga laeva kiigutama,
Laeva templit tantsitama,
Murdis aga masti maini katki.
Siis said mehed merese,
Emalapsed lainetele.
Aug oli alla auda kaevmas,
Kiiss oli kirstu tegemas,
Räimes risti ööveldas,
Kiiss peale kirjutas,
Luts oli kirja lugejaks:
Kelle see ihu, mis sii ingab,
Kelle see keha, mis sii kiigub,
Kelle see magu, mis sii magab?
— Pärdi see ihu, mis sii ingab,
Pärdi see magu, mis sii magab,
Pärdi see keha, mis sii kiigub.

Alamal kaks rahvapärimest inglilandist, nagu neid tondilugusid jutustati vanasti õige laialdaselt:

Krimmisõja ajal olnud ka Baltimeres Prantsuse ja Inglise laevu. Ühel päeval tulnud mõned laevad Abula või Pidula lahte ja jäänud sinna ankrusse. Paat tulnud maale ja mehed läinud kohaliku mõisaomaniku käest härgi ostma. Rahvajutu järele annud aga lahke mõisahärra inglastele ja prantslastele härjad muidu, toidumoonu ja vene väe jaoks korjatud anded — sokid, pesu, haavasidemed ja muud — veel peale. See oli „armulisest härrast“ väga tark nõu, sest vene omad laevad sel korral ju Musta merre ei pääsnud, — noh, kes oleks siis need asjad veel paremini vene laste kätte toimetanud kui mitte inglased?! Kui nüüd madrused härjad ära olid tapnud ja liha laeva saatnud, mindud Pidula kõrtsi, mis just mere äärde viiva tee ääres on, vene õlut ja viina proovima. Meestele maitsetud aga vene määrg nii hästi, et minemisele keegi enam ei mõtelnud. Alles õhtul, kui juba kõik purujoobnud olnud, hakatud minema. Teel läinud aga mehed tülli, ja tüli pole seekord kühmude ja siniste silmadega lõppenud, vaid üks seltsimeestest oli hoopis vagaks jäänud. Nähes, et sõber on hingamise järele jätnud, võtnud teised ja visanud surnu mädasse poriauku ning muljunud ta nõnda alla, et ta enam välja ei paistnud. Need poriaugud on veel praegu näha. Mis nendest surmajatest ja surnumatjatest sai, pole teada. Sellest maetud inglismannist on aga siis üks väga kuri ja tugev tont sündinud, mis kõik meie omad tondid oma hirmsa hääle ja tempude poolest üle löönud. Tema tegevusväljaks oli laheäärne maa

ja meri. Tema pärast jäid mitmed tarvilised reisid käimata ja ärid ajamata, kui need just keskpäeval ei juhtunud olema.

Teise loo inglilandist on jutustanud J. Riis Mustjalast.

Rääga Jaan oli minu isa-isa vend, tark mees, kes teadis „sandi-haige-sõnu“, roosi-sõnu, ussi-sõnu ja veel palju muud. Kui sant haige (s. t. haigus) kellegi ära võttis (s. o. keeletuks, tummaks või mõistusetuks tegi), siis mindi ikka vana Jaani abiks saama. Ja kui viimane omad käed peale pani, siis pidi haigus tingimata lahkuma. Paljusid aitas ta tervisele.

Ühel õhtul oli Räägu Jaan „toosele“ läinud (öösel ahingiga tulevalgel kalu püüdma). Kuuleb: üks teeb rebase häält Pidula pool „räu-räu-räu“. Vana Jaan samuti vastu, mõtelnud tõesti rebase olevat. Aga kuudes, et teda narritakse, läinud tont hoopis arust ära, hakanud puhuma, mörgama, röökima; tulnud siis Lohlu kiviaia sisse, kolistanud ja lammutanud seda, et see kiviaid oleks pidanud selle kolina peale kõik maas olema, kuid teisel hommikul olnud kivid kõik vana viisi. Viimaks tulnud kuri elajas kiviaia kallalt ära ja hakanud soku näol vana Jaani lotja tikkuma. Vana ähvardanud ahingiga, aga sokk ei annud järele. Viimaks tüdinud ometi ära ja läinud mörgamisega Pidula poole. Teised küsinud pärast: „Kas sa kartsid ka?“ Vana Jaan kostnud: „Mis ma tast pidin kartma — oli ju inglilandist.“

Kuidas eestlane sai Inglise laevale muusikandiks, sellest järgmine lugu:

Krimmi sõda polnud veel kauges minevikus. Räägiti mitmeist kokkupuuteist inglastega. Ühe sõjalaeva inglased võtnud merel Kahutsi külast Leemeti Antsu ühes Levala küla mehe Priidu Sepphaamriga kinni. Ants oli kange ja laiemalt tuntud viulimees, kes paljudes pulmades ja pidudel mängumeheks olnud ja kes ka merelegi minnes oma pillist ei lahkunud. Et ta oma talenti higrätikus ei pidanud, see tuli talle vangi sattudes kasuks. Inglise, Antsu mängu kuulanud, teinud kohe otsuse: Ants jääb madruste muusikandiks, Priidu aga pidanud laevatekki puhastama. Nii otsustatud, nii jäänud. Süüa ja juua antud hästi. Ants viuldanud inglastele kõik need nädalad, mis neid sõjalaeval kinni peetud.

Niisuguseid pisilugusid on säilinud palju, kõiki neid ei jõua loendada. Ometi kajastub neis kõigis meie ranna- ja saarerahva visa võitlus merega oma olemasolu eest, mis kestab niihästi sõja kui ka rahu ajal. Kojujääjate südamepiinad saavad alati merele sõitjaid, sõidavad nad siis „soolaretketele“ või kalapüügile. Meremehe saatuse tundmatu — tuleb ta koju või ei tule, seda ei tea keegi. Seepärast ei ole kerge saata oma mehi merele rannarahva naistele, kelle südamepiinu kajastab nii mõjuvalt alljärgnev rahvalaul.

Meremehe saatuse.

Muud saadid mehe menema,
Ma saadin mehe merele —
Panin selga surmasärgi,
Surmakindaed kädeje,
Panin kaela kalmuräti,
Vöö vööleje vedasin.
Tühi teaneb vai ep teada,
Tuleb koju vai ei tule,
Toob saia vai ei too?
Tühi aga oolib saiadesta,
Teise linna leibadesta,
Kolmas õunuista üvüsta —
Kui tuleks ise tagasi!

Jah, võtaks meri kõik, ainult kui ta annaks mehe tagasi! Ja seegi on olnud rannarahvale hullunud tormi aegu tihti suur õnn.

Murelik on olnud ja on meie saarte- ja rannarahva elu, aga see rahvas on võidelnud visalt ja võitnud seni kõik raskused.

Katkend Mihkel Aitsama „Päevalehes“ ilmuma hakkavast ajaloolisest jutustusest „Hiisleri tütar“

Saateks.

Muistsete eestlaste vabadusvõitlus Saksa ordu vastu on leidnud käsitlemist ajaloolaste ja romaani-kirjanike poolt. Peamiselt on käsitletud võitlust relvadega. Kuidas aga ristiusu toojad hävitasid ja moonutasid ebausku muistse Eesti kõrgel kultuuriastmel seisnud religiooni, see osutub meil uudseks alaks. Ja seda peamiselt allikmaterjalide puudusest ja tundmatusest.

Eriti raskesti sai rahvas kannatada veel keskajal, nõndanimetatud „piiskopi sõja“ päevil 1532. kuni 1535. a. Saaremaa piiskop Herman Buxhoeveden oli vali katoliiklane ega meeldinud Läänemaa vasallidele, kes kiusu pärast läksid luteri usku ega tunnustanud piiskopi ülevõimu. Vasallide juhiks oli Otto Üxkülli Vigalast, kes ei sallinud piiskopi seepärast, et ta ei annud Üxkülli nooremale pojale tulutoovat preestrikohta. Neli aastat rüüstati Läänemaal vastamisi.

Nii katoliiklased kui ka luterlased hävitasid kõige rängemate abinõudega Eesti religiooni. Vigalas vangistati hiislar (muistne hiievanem) Lemmiku tütar Aasa ja heideti lossitorni, et sellega mõjutada auväärset usuvanemat...

*

Aasa hoidis silmad lahti ja meele kindla. Esmakordselt ta tõstis oma jala — õigemini, teda kanti — vangina lossioe. Ihameele rünnak uubele ei jäänud talle nägematuks. Kuigi poisid seekord ei suutnud teda vabastada, teadsid nad vähemalt, kus teda kinni peeti. Aasa otsustas hädaohule julgesti vastu astuda.

Lossi väravahaht Jürgen jäi pärani silmi Aasat vaatama. Ta oli lootnud näha piiskopi salakuulajat, nüüd osutus vang hoopis naiseks. Lossi teenijaskonnas oli väravavahil suur võim ja ka vastutus. Temata ei pääsnud keegi sisse ega välja.

„Mis te naisest siia tõite!“ torises väravavaht.

„Võta tüdruk oma hoole alla. Vaata, et ta ära ei jookse!“ sõnas vangitoojaist isik, kes näiliselt etendas käskja osa.

„Ei mina jõua valvata, mul oma tööst küllalt.“

„Võta seniks siia, kui isand koju tuleb.“

Nüüd heitis väravavaht pilgu tüdrukule. Pimedik olj müüride vahel. Või suutis vanamees kõiki naisi tunda, keda ta juhuslikult oli näinud.

„Lemmiku tütar on. Teenib ühes isaga väärjumalaid... Sellele tuleb lõpp teha!“ seletas mees mustas mantlis.

„Selle jõleda inimeselapse tahate minu kaela jätta!“ Ebausklik vanamees lõi nagu kartma. „Vii ta parem enese juure.“

Tooja kehitas õlgu.

„Mul pole kindlat kohta. Väärjumala kumardajad tulevad öösel ja viivad ta ära... Vaata, ehk leiad kusagil vaba kambri.“

„Kui kauaks ta siia jääb?“ päris vaht.

„Jääb siia pandiks, kuni lossisand koju tuleb.“

Väravavaht mõtles ja venitas siis:

„Nurgaait on tühi, võiks ju sinna pista.“

Aasa oli seni vaikides pealt kuulanud. Kuuldes meeste kavatsust, ta nõudis:

„Laske mul minna. Teil pole õigust mind kinni pidada!“

Aasa aeles kivisel lossioel. Kõidikud olid liiaks tugevad, et nendest vabaneda.

„Sa ei pääse siit enne kui su isa astub kirikus Jehoova palge ette ja töötab saadana teenimise maha jätta.“ vastas mees mustas mantlis.

Aasa surus hambad kokku. Nüüd oli tal pilt selge: siin olj tegevuses vaimuliku mehe käsi. Tema vangistamisega taheti isa peale survet avaldada.

„Kelle käsul julgete mind kinni pidada? Kohus pole otsust teinud ja ma pole adratalupoeg, keda lossisand käsutab.“

„Jehoova käsk on ülem kui ilmlik seadus,“ kõmistas mees mustas kuues.

„Tulgu see isand ise, aga miks peab seda tegema üks papp?“ vaidles Aasa vastu.

„Olen Jumalast kutsutud ja seatud selle ameti peale... Mina olen tema asemik maa peal!“

Aasa mõõtis oma vastast üleoleva pilguga ja lausus siis põlastavalt:

„Vilets jumalasalane, kes võitleb üksi oma leivakannika pärast!“

„Vii ära saadana ori mu silmist! Heida see nõid kõige pimedamasse vangitorni!“ kärkis ägestunud vaimulik.

„Hea küll, tulge järele, ma näitan koha kätte!“ sõnas väravavaht ja astus ees. Ta vaatas aga hetkeks tagasi ja nägi, kuidas mehed tüdrukut eneste vahele lohistasid.

„Niij ei lähe, laske tüdruk lahti,“ tähendas vaht, kelle soontes voolas maarahva veri.

„Ta põgeneb muidu ära,“ õiendas lossisulane Goswin.

„Nüüd vastutan mina tema eest!“

Aasa heitis tänuliku pilgu vahile. Selle lihtsa mehe südames leidis siiski säde inimlikku tunnet.

Vaht seisatas ega liikunud enne paigast kui tüdruk oli vabastatud kõidikuist ja oli tõusnud jalule.

Aasa lükkas mehed kõrvale.

„Ma ei vaja kristlasi oma saatjaiks! Olete minu vangistamisega juba küllalt higistanud!“

Pea uhkelt püsti astus Aasa väravavahi järele.

Mehed seisid värava all ja ootasid vahi tagasitulekut. Vaimulik tahtis lossist lahkuda.

Sa ei pääse enne siit, kui su isa astub kirikus Jehoova palge ette

Enne kuj ta võtme lukuauku pistis, pöördus vaht lossisulase poole küsimusega:

„Kuhu Kaspar jäi?“

Kaspar oli sama sulane, kelle Ihameel uubast jõkke tõmbas ja vee alla surus.

„Ta... ta lubas külla minna,“ valetas sulane. Ta ei julgenud vahile tõtt tunnistada.

„Millal ta tagasi tuleb? Ma ei saa teda ööd läbi valvata. Tahan korraks sõba silmale lasta.“

Sulane vaatas vaimulikule: mida vanamehele vastata?

„Ta ei ütelnud seda. Vist ei tule ta nii pea tagasi,“ aitas vaimulik vastata. Nüüd ta rääkis tõtt, sest jõepõhjast ei tulda enam tagasi.

Korraga hakati lossivärava pihta taguma. Keegi nõudis sisselaskmist. Ja südaöö!... Kuhu on siis valvur lossimüürikt läinud?

Värvavaht jooksis nurgatorni ja piilus laskeaugust tulijat. See oli mees laias mantlis ja säärsaabastes. Võõras seisis seljaga vahi poole. Vaht pööris kiriku poole. Läbi öise hämaruse oli näha hobusemehi, kes pikas vooris lähenesid teisele kaldale.

„Vaenlane läheneb lossile,“ hüüdis vaht tornist alla joostes.

Värvavas seisjad jahmatasid. Kes juhib nüüd lossi kaitsmist, kui isand oma pojaga on kodunt ära?

„Aja ruttu sulased jalule,“ käsutas vaht sulast Gosvinit. „Vii noorisandale teade.“

Vaht katsus, kas värav on ikka korralikult kinni. Klõppimine värava pihta muutus kõvemaks.

„Kui kaua lastakse mind oodata?“ kuuldus mehe hääl värava tagant.

„Kes nõuab sisselaskmist?“ küsis värvavaht.

„Olen Tallinna raehärra Schroder.“

„Mis sul on asja nii hilisel öötunnil?“ jatkas vaht küsimist. Ta kavatses võita aega, et lossi sulased jõuaksid võtta sõjariistad ja asuda lossi kaitsmisele.

„Toon lossisandale sõjamoona. Hobused väsisid teel, ei jõudnud varem... Aga kes oled sina, küsija?“

„Olen lossi võtmehoidja Jürgen.“

„Vana sõber, kas sa mind enam ei tunne? Alles kahe nädala eest tõi siia püssirohtu ja tina.“

Vaht tuletas meele: jah, nii see oli küll. Lossi isand oli kodunt lahkudes muuseas ütelnud, et ta tahab Tallinna sõita laskemoona järele.

„Kohe, kohe!“ Vaht pistis võtme lukuauku ja avas värava.

Samal hetkel jooksis üle õue salk sõjariistus mehi. Kuuldus noore rüütli Dietrichi hääl:

„Tuld anda!“

Raehärra tõstis käe üles ja hüüdis saksa keeles:

„Mis ajast võetakse Vigala lossis sõpru püssitulega vastu?“

„Tagasi!“ käsutas poisikeseohtu noormees. Sulased taganesid eemale.

Dietrich, lossisanda keskmine poeg, astus tulijale vastu ja surus ta kätt.

„Tulid õigel ajal. Ära pahanda, et andsin käsu tulistada. Piiskop on võtnud juba Koluvere lossi ja on lubanud Vigalasse tulla. Pean valvel olema.“

„Minu kaup on teispool jõge. Laske sulastel sõjamoona lossi kanda. Kartsin vaenlase luurajaid ja tulid siia öö katte alla.“

Lossisulaste rõõm oli niisama suur kui nende isandal. Esiteks polnud võõras vaenlane ja teiseks oli laskemoon lossis lõpukorral.

Lossi vastas jõekaldal asetses põline vesiveski. See töötas siin juba muistsetel aegadel, kui polnud veel lossi ega vasalli.

Moonavor peatus nüüd veski ees. Lossis lasti tõstesild alla. Algas kauba ülevedu uubal. Sõiduk käis kümned korrad üle jõe, enne kui viimne püssirohutünder ja tinakang oli kohal.

Voorimehed jäid veskisse ööbima.

Laskemoonavirn lossi hoovis tuli toimetada ulu alla. Raehärra Schroder seisis ise kõrval ja juhtis selle ladusse viimist.

Tillukestes lossikambrites tuli ruumipuudus. Ei võinud ju paigutada püssirohutünderid aitadesse, kuhu käidi tulega.

„Aga nurgaaht? See oli eile päris tühi.“ Dietrich kutsus sulase ja käskis värvavahilt tuua võtmed.

„Võtmehoidja ütles, et siia ei saa paigutada. Ruum pole tühi.“

„Ava nurgaaht uks,“ käsutas Dietrich värvavahti.

Vanamees kohmetas. Ta oli luba küsimata paigutanud sinna tüdruku, ja seda vaimuliku käsul. Parem las' preester ise seletab.

Vaht vaatas ümber. Preester oli õuest kadunud. Ta oli lahkunud tähelepanematult, kui sulased askeldasid kaubatoomisel.

„Nurgaaht on preestri kauba all,“ vabandas värvavaht.

„Tühjaks teha! Tema kauba võib panna mujale,“ arvas noor rüütel. Ta võttis vahilt võtme ja astus koos raehärraga lukustatud aida poole.

Aasa oli läbi ukse kuulnud kära ja jooksmist lossi õues. Ta arvas, et piiskop oma sõjameestega on juba Vigalasse jõudnud. Kui hiljem hääled muutusid rahulikumaks ja kuuldus mingisuguste raskete esemete kandmist, surus Aasa oma kõrva vastu ust ja jäi kuulatama. Raske oli selgusele jõuda, mis see tähendas.

Nüüd oli selgesti kuulda raskete sammude lähene- mist. Ühed kõnelesid õues — mida just, sellest oli raske aru saada. Juba kriuksus võti ja uks tõmmati lahti.

Aasa ajas enda sirgeks ja jäi ukse ette seisma. Vastu õuevalgust paistsid kahe mehe kogud.

„Oi-oi!“ imestas raehärra Schroder. Seda, mis ta nägi, polnud ta oodanud.

Ka noor rüütel jäi imestusega vahtima nagu mingit ilmutust.

„Kena kaup preestril, üks?“ mökitas raehärra naerda.

Dietrich ei leidnud parajat vastust. Ta pöördus väravavahi poole:

„Kes ta on?“

„Mulle üteldi, et Lemmiku tütar. Ta olevat vägev ja kardetav nõid. Preester tõi ta siia vangi. Panin ta hommikuni luku taha.“

Raehärra pani käed puusa ja naeris:

„Vägev nõid jah, eksitas püha mehegi ära. Küllap preester hakkab teda pihtimas käima.“

Dietrich kehtas õlgu. Raehärra pöördus nüüd Aasa poole ja küsis:

„Mis su nimi on, ilus nõid?“

Aasa heitis küsijale järsu pilgu ja sähvas:

„Kas isandad selleks oma öörahu rikkusid, et ühe tüdruku nime teada saada? Ütelge mulle parem, kui kaua tahetakse mind siin kinni hoida?“

„See on preestri asi, usuasjad ei käi lossi alla,“ öiendas noor rüütel.

„Kus on lossi isand? Kas ta teab, kuidas siin süüta inimesi kinni peetakse? Ma nõuan vabakslaskmist.“

„Tragi tüdruk... Preestril näikse hea maitse olevat,“ lausus raehärra saksa keeles.

Dietrich ei teadnud, mis teha. Püssirohule tuli ruumi leida.

„Otsi tüdrukule teine koht. Püssirohi tuleb aita viia.“

„Nurgatorni kõrval on Kaspari tuba vaba. Ta on külasse läinud ega tule enne homset tagasi.“

„Hea küll, vii see nõid sinna.“

Väravavaht juhtis Aasa uude ruumi, lukustas ukse ja lahkus.

Kaspari tuba oli soojem ja valge. Aasa seisis akna kohal ja jälgis meeste tööd. Püssirohutunnid veeretati nüüd aita ja lukustati uks. Voorimehed olid varem lahkunud, nüüd kadusid ka lossi sulased õuest.

Dietrich võttis raehärral käe alt kinni ja mõlemad lahkusid elamu suunas.

Kui Aasa ümber pööris ja pingile istus, jäi ta pilk lauale peatuma. Toidunõude kõrval lebas puss-nuga! Ta haaras masinlikult noa pihku ja surus selle oma rinnale kui kalli eseme. Peitis siis pussi oma riiete alla ja surus hambad kokku. See oli vankumatu otsus, mis ta teigi:

„Elusana ei pea mind ükski omandama!“

Möödusid tunnid.

Aasa võpatas kogu kehast ja jäi kuulutama. Keegi oli vist katsunud ust. Ta silmad olid vastu koitu kinni vajunud ja ta vaim oli eksinud painajalikes unenägudes.

Nüüd kobistas keegi ukse taga. Tahtis tuppa tulla. Kui see on mõni lossisulane või kes tahes, oma kätt ei tohi ta tema külge pista. Jõule hakkab ta jõuga vastu. Tal on kaitseriist!

Aasa hoidis kramplikult pussipeast kinni ja ootas põksuva südamega.

Anonymus (Fr. Tuglas): Ühe Norra reisi kroonika. 40 illustratsiooni kunstnik A. Johaniilt. O/ü. „Noor-Eesti Kirjastus“. Hind Kr. 1.50, köites Kr. 2.25.

Fr. Tuglase seniste reisekirjade iseloomu tuntakse tema „Teekonnast Hispaania“ ja „Teekonnast Põhja-Aafrika“. Nüüd üllatab ta lugejat hoopis teise laadiga, mis ei meenuta vähimalgi määral eelmist. See on nelja matkamehe lõbus lugu, kus asju võetakse sootuks isevinklist, samuti kui neist ka sootuks iseviisil jutustatakse. Ja just samas vaimus täiendab teost kunstnik A. Johani oma rohkearvuliste illustratsioonidega. Nii on see hoopis erilaadiline teos eesti kirjanduses ning eriti kohane lugemiseks praegusel raske-meelsel ajal!

Sotsiaalkindlustuse seaduste ja määruste kogu. Koostanud A. Kaelas, 5. jaoskonna tööinspektori abi. O/ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1939. a. Hind Kr. 4.—, köites Kr. 5.50.

„Sotsiaalkindlustuse seaduste ja määruste kogu“ on hädavajalik käsiraamat igale tööandjale, töölisele, advokaadile, arstile, kohtunikule ja igale isikule, kel on kokkupuutumisi sotsiaalkindlustuse küsimustega. Arvestades käsiraamatu iseloomu on teos trükitud eriti heal paberil, nii et see alatise tarvitamise juures ei muutu kõlmatuks.

Uusi näidendeid.

Adam ja Eeva. — Enn Vaiguri ja Nurme Mangala. Komöödia 5 vaat. 78 lk. Hind Kr. 1.50.

Emajutustus. — Joh. Madara. Noorsoonäidend 3 vaat., 4 pildis. 67 lk. Hind Kr. 1.—.

Moodne kihlus. — E. Laisaar. Komöödia 3 vaat., 5 pildis. 69 lk. Hind Kr. 1.25.

Muistne kuld. — H. Maran. Muinasjutt kahes pildis eel- ja järellooga. 34 lk. Hind Kr. 0.75.

Nimed marmortahvilil. — Albert Kivikas ja A. Annist. Draama 3 vaat. 109 lk. Hind Kr. 2.—.

Ojamo. — N. Mangala. Näidend 2 vaat. 45 lk. Hind Kr. 1.—.

Paradiis Põrgus. — Enn Vaigur. Romantiline lugu lauludega neljas pildis. 96 lk. Hind Kr. 2.—.

Põlevkivikaevurid. — Hugo Viires. Näidend 4 vaat. 94 lk. Hind Kr. 2.—.

Töölaagripaos. — K. Blumthal. Komöödia 4 vaat. 103 lk. Hind Kr. 1.75.

Väikesed vandersellid. — Ed. Nukk. Noorsoonäidend 3 vaat. 49 lk. Hind Kr. 0.70.

Üürilaps. — A. Hanspeter ja N. Mangala. Nali 3 vaat., 4 pildis. 58 lk. Hind Kr. 1.50.

K/ü. „Tarvik“, kelle kirjastusel ülalnimetatud näidendid ilmuvad, püüab eeskätt silmas pidada meie väikelavade nõudeid. Ühtlasi on K/ü. „Tarvik“ endale ülesandeks seadnud avastada uusi talente meie näitekirjanduse põllul töötajate hulgas. Nagu ülaltoodud loetelust näha võib, esinebki tuntud autorite kõrval uusi nimesid. Esitatud üheteistkümnes teoses leiame kogu meie ühiskondliku elu vaadeldud olevat nii lõbusast kui ka tõsisest vaatevinklist.

Meilt ja mujalt

16. oktoobril toimus Majandusministeeriumis laialdane nõupidamine väikekorterite üürihindade normeerimise kohta, millest võtsid osa asjasthuvitatud organisatsioonide ja asutuste esindajad.

Väikekorterite üürihindade normeerimise kavatsus leidis nõupidamisel üldist poolehoidu. Sellega ei taheta üürihindu suruda alla tasuvuse piiri, vaid vältida liialdusi, mis on leidnud aset väikekorterite hindade tõstmisel väiksema osa majaomanike poolt.

Nõupidamisel kaaluti ka väikekorterite üürihindade normeerimise aluseid. Arvati, et normeerimisel arvestatakse 1937. a. 1. jaanuari hindu. See tähtpäev ei ole aga lõplik. Samuti oli kõne all normeerimisele alluvate väikekorterite suurus. Majandusministeeriumi kavand näevad ette kuni 45 ru suuruste korterite üürihindade normeerimise. Teiselt poolt on soovitatud seda normi suurendada 50 ru-me, milliseid kortereid kasutatakse rohkem ametnike poolt. Suuremaid kortereid kavatakse normeerimine ei puudutaks.

17. oktoobril kirjutas Sõjavägede Ülemjuhataja alla määrusele, millega on keelatud sidepidamine välismaaga raadio ja telefoni teel ja pildistamine ning fotoaparaatide kaasaskandmine ilma sellekohase loata väljaspool kinniseid ruume. Ühtlasi on keelatud välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikul Tallinnas ning Harju, Lääne ja Saare maakondades viibimine ilma kohaliku prefekti loata alates 1. novembrist s. a.

Saksa lennukid sooritasid mitu õhurünnakut, kahjustades mitut Briti lahingulaeva, kusjuures ka Saksa lennukid on saanud kaotusi. Läänerindel on Prantsuse väed tagasi tõmbunud.

Uueks Riigivolikogu esimeheks valiti Otto Pukk ja abiks R. Penno.

Üle riigi lõppesid uute linna- ja vallavolikogude valimised, kusjuures suure üllatusena selgus, et linnades valiti uutesse volikogudesse palju uusi isikuid, kuna paljud senised volinikud kukkusid läbi.

18. oktoobril esines peaminister J. Uluots Riigivolikogu üldkoosolekul uue valitsuse deklaratsiooniga, kus ta ütles muuseas järgmist: „Eesti Vabariigi välispoliitika üldsihiks on olnud poliitiliste ja majanduslike sõbralike suhete alalhoidmine nii oma naabritega kui ka teiste riikidega. Sellele püsivale sihile truuks jäädes on Eesti Vabariik sõlminud 28. septembril s. a. Nõukogude Liiduga olulise tähtsusega Moskva pakti, mis on meie sõbralikud suhted suure idanaabriga asetanud usalduslikule vahekorrale ja vastastikusele abile. Hoolitsedes oma piiride ja nende juurepääsuteede puutumatus eest Nõukogude Liit on annud kindlustuse, et ta ei taha ohustada tema naabruses asuvate väikeriikide iseseisvust ega end segada nende siseasjadesse. Nendel alustel teostub vastastikuse abistamise pakti elluviimine mõlema lepinguosalise poolt ausalt ja otsekoheselt.

Kõigi riikidega Vabariigi Valitsus püüab kujundada sõbralikke suhteid, eriti hoolitsedes

Eesti majanduslike huvide eest. Praegu Euroopas aset leidnud sõjas Vabariigi Valitsus taotleb Eesti erapooletuse säilitamist, seejuures kõigi vahenditega püüdes kaitsta majandusliku läbikäimise võimalusi välismaaga.

Välispoliitiline olustik ei saa ega või jätta avaldamata mõju Eesti siseriiklikule elule.

Mida enam pingeid väljaspool, seda rohkem peavad olema ühendatud ja koondatud kõik rahvast ja riiki hoidvad seesmised jõud. Rahvuslik ühteohiu tunne peab läbistama kõiki meie kodanikke. Vabariigi Valitsus püüab omalt poolt soodustada selle ühteohiu tunde süvendamist, pehmemdada vastolusid ning luua leplikku koostöö tahet kõigi riiklikult hingestatud kodanike ja nende gruppide vahel. Lahkelideks pole praegu aeg ega koht.

Isetaadev, kainelt arvestav, ühiselt tundev ja ühiselt tegutsev ja ennast suveräänse rahvana hindav kodanikkond on see alus, kellele toetub ja kellelega koos tahab tegutseda Vabariigi Valitsus, ühtlustades ja korraldades ühiseid jõupingutusi. Samal ajal Vabariigi Valitsus tahab kasutada kõiki tema käsutuses olevaid vahendeid õigusliku korra ja üldise julgeoleku kindlustamiseks ning riigikaitse korraldamise jätkamiseks.

Eesti rahvas on töökas, kokkuhoidlik ning õigust ja rahu armastav rahvas. Neid eesti rahva kõige väärtuslikumaid omadusi tahab Vabariigi Valitsus alaliselt silmas pidada, kindlustades töö saamist, kokkuhoidlikku eluüldpidamist ning õiguslikku kaitset rahulikuks tööks ja tegevuseks.

Eesti ühiskondlik-majanduslikus korras tahab Vabariigi Valitsus säilitada kõike seda, mis on eesti rahva õigustunde ja elukogemuste väärtuslik vara. Samal ajal ta peab vajaliseks seda korda täiendada ja parandada nõnda, et kõik kihid ja kutsed, nagu väärtuslikud osad ühes ja samas kehas, oleksid õiglaselt ja võimalikult võrdselt kindlustatud.

Toetudes Vabariigi Presidendi usaldusele Vabariigi Valitsus ühtlasi tahab olla usaldusosaline rahvaesinduses ning kogu Eesti riiklikult mõtlevas elanikkonnas. Ta tahab hoida ja kaitsta Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda ning selle korra alusel seisvaid asutusi.

Teadlik sellest, et praegune erakordne aeg võib tuua ootamatuid eriuuesandeid, Vabariigi Valitsus tahab kinni pidada eeltoodud põhijoontest oma tegevuses välis- ja sisepoliitika alal.

18. oktoobri hommikul kella 7 ja 8 vahel algas Nõukogude Vene sõjaväeosade liikumine üle Eesti riigi piiri väeosadele Eesti ja Nõuk. Vene vahelise vastastikuse abistamise pakti põhjal määratud asukohtadesse. Piiri ületamiseks määratud ajaks olid meie kohalikud kõrgemad sõjaväelased läinud vastavatesse piiripunktidesse Narva ja Irboska juures, kuhu selleks ajaks olid koondunud ka esimesed Nõuk. Vene vägede kolonnid. Pärast vastastikuste tervituste vahetamist Eesti ja Nõuk. Vene sõjaväe juhtide vahel, kusjuures orkestrid mängisid Eesti ja Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu hünni ja patareid lasid rahvastervitusena ettenähtud aupaukusid, algasid Nõuk. Vene väeosad liikumist.

Liikumine toimus maanteid ja raudteid kaudu täielises korras varem Eesti ja Nõuk. Vene sõjaväelaste poolt ühiselt kindlaks määratud kava kohaselt. Kuna vahemaa riigi piirilt kuni väeosadele ette nähtud asupaikadeni on õige pikk, siis ööbisid kolmapäeval piiri ületanud ja maanteedel liikuvad väeosad selleks eriti määratud rajoonides. Ööbimine toimus maanteede ääres väljaspool asulaid väeosade poolt kaostatud telkides. Väeosade varustamine toiduga nii liikumisel kui ka ööbimiskohtades toimus nende endi poolt kaasa- võetavatest tagavaradest.

Tallinnast lahkus esimene laev Saksa ümberasu- jatega, viies kaasa 464 inimest.

21. oktoobril Soome ametlike ringkondade esindaja lükkas ümber kuuldused, nagu oleks N. Vene pahane Soome delegatsiooni taga- sipöördumise viibimise üle. Soome vasta- vad ringkonnad loodavad, et Paasikivil õnnestub saavutada Moskvas kokkulepet, mis rahuldaks N. Vene seaduslikke nõudmisi ilma riiva- mata Soome iseseisvust. Soome kaitseabinõu- sid peetakse lõpuleviiduks ja väeosad on paigutatud Karjala, Viiburi ja Kuusamo piirkondadesse. N. Vene vägede väiksem koondamine piirile annab põhjust arvata, et N. Vene ei eelda sõja puhkemist.

„Daily Herald“ diplomaatliku korrespondendi ar- vates olevat Hitler veendunud, et võita sõda tähendab püüda hävitada mitte Prant- suse sõjaväge, vaid Briti laevastikku. Hitler loodab, et temale jääb võimalus koonduda suureks pealetungiks, et hävitada Briti lae- vastik õhu- ja allveelaevade rünnakute kaudu, kuna Saksamaa jääks kaitstuks ja sõda maal lõpeks.

23. oktoobril selgus Londonis, et hästiinformeeritud mereväe-ringkonnist on nüüd võimalik saada tea- da üksikasju, mis tõendavad, et möödunud nädalal sakslased on kaotanud vähe- malt 16 pommilennukit õhurünnakuil Briti sadamale ja laevadele. Arvatakse, et see arv on vahest suuremgi. Briti poolt on need akt- sioonid nõudnud 30 inimohvrit. Uhtki Briti laeva ei ole kaotatud, ainult lahingulaev „Iron Duke“ on saanud kannatada.

Neil päevil võttis 12—14 Saksa lennukit osa rün- nakust laevade saatekomandole Yorkshire'i ranniku ko- hal. Tuli saatelaevadelt ja rannapatareidelt nõudis ohv- riks vähimalt neli ründajat lennukit. Ükski Briti laev ei saanud kannatada selles esimeses õhurünnakus saate- laevadele. Ka teiskordsel saatelaevade ründamisel löödi vaenulikud lennukid põgenema. Sellest järeldeb, et Saksamaa on lõplikult kaotanud esi- mese ringi oma püüetes ette võtta inten- siivset õhusõda Briti laevastiku ja kaubalaevade vastu.

24. oktoobril peetud Vabariigi Valitsuse koosolekul, mis toimus Vabariigi Presidendi eesistumisel, vaadati majandusministri ettepanekul läbi ja otsustati esitada Riigivolikogule vastuvõtmiseks äri- ettevõtete juhtimise korraldamise seaduse eelnõu.

Nimetatud seaduse eelnõu ühenduses Eestis aset- sevate äriettevõtete juhtide või omanike võimaliku lahkumise tõttu Eesti kodakondsusest või nende jääva ümberasustamisega välismaale omandab Eesti rahva- majanduse kaitse seisukohalt ülisuure tähenduse.

Eestis asetsevate ettevõtete juhtiva isikkonna ja omanike erakorralise lahkumise tõttu Eesti kodakond- susest või nende jääva ümberasumise tagajärjel välis- maale ahvardab mahajäänud ettevõteteid sattumine ras- kustesse, mis omakorda võib kahjustada Eesti rahva- majandust. Sellest tekkinud asjaolude korraldamiseks,

samuti ka võimalike häirete vältimiseks Eesti majan- duselus on osutunud tarvilikuks panna kehtima täien- davadid norme ja anda majandusministriile erakorrali- si volitusi nende ettevõtete valitsemiseks. Seaduse eelnõu näeb ette majandusministriile ülaltähendatud asjaoludel õiguse asendada ettevõtte juhtivate organite liikmeid, määrata ettevõtteisse usaldusmehi ning anda neile juhiseid tegevuse jätkamiseks. Samuti on majan- dusministriil õigus võtta ettevõtteid juhtimisele siis, kui tal tekib kahtlus, et ettevõtte aktsiad või osa- tähed on viidud välismaale seaduse või rahvusvaheliste kokkulepete vastaselt, või aktsia või osatähe õige oma- niku varjamiseks, või et neid aktsiaid ja osatähti esita- vad välismaalased ei ole nende tõelised omanikud.

Sakslaste-ümberasu- jate lahkumine Eestist toimub pidevalt. Senistel andmetel on Eestist lahkunud juba kaks kolmandikku teeleasuvaid sakslasist.

26 oktoobril peeti Riigikogu üldkoosolek, mille peamiseks päevakorrapunktiks oli Vabariigi Pre- sidendi otsuse kinnitamine kaitseisukorra pi- kendamise kohta. Peale pikemaid sõnavõtte otsustati jätta Vabariigi Presidendi otsus kaitseisukorra pi- kendamise asjus kehtima.

Prantsuse vaatlejad arvavad, et Saksamaa on nüüd koondanud küllaldaselt mehi, kahureid, tanke ja lennu- keid rünnakuks kogu läänefrondil. Kasvav surve kogu frondil laseb oletada suure rünnaku lähedust. Sakslased näivad olevat eriti innukad väär- tuslike kõrgustike tagasivõtmiseks Warndti metsast ka- gu pool, mis on ikka veel prantslaste käes. Esmaspäevast saadik on tehtud kolm pingutust selle positsiooni uuestivallutamiseks, ent need kõik on ebaõnnestunud. Uhe Daani teate järele on Hitler eile pidanud nõu sõja- väejuhtidega. Väeosi olevat ikka veel lii- kumas läänefrondile. Prantsuse sõjaväelised ringkonnad arvavad, et pikemaajaline kahurväe ette- valmistus rünnakuks, nagu see oli tavaline eelmises sõjas, kõrvaldatakse lühikese koondatud tule kasu- mille eesmärgiks on pimestada kaitset. Selle järele soo- ritatakse väikpealetung tankidega, soomus- tatud sõidukitega, lennukitega ja jala- väega, kuna erilisi pingutusi tehakse selleks, et kim- butada kaitse järelvägesid uute vägede ja toiduainete kohaletoomise vältimiseks.

Soome läbirääkimised N. Venega katkesid uuesti, kuna Moskvasse sõitnud delegatsioon sõitis uuesti kodumaale tagasi. Andes olukorra kohta välisajakir- janikele seletusi Soome välisminister Tanner rõhutas, et tal ei ole võimalik anda veel sisulisi teateid läbi- rääkimiste kohta, kuid oli siiski valmis vastama mõ- ningaile küsimusile. Seejuures minister seletas, et dele- gatsioon Moskvasse tagasisõidu suhtes ei ole tehtud veel mingit otsust. Tagasisõit on arvatavasti võimalik alles tuleva nädala algul. Seejuures delegatsioon sõi- dab tagasi tõenäoliselt endises koosseisus. Nõupidamiste senise arengu põhjal minister avaldas arvamist, et kokkuleppele jõudmine poolte vahel on võimalik. Nõu- pidamiste praeguse vaheaja kestes valitsus astub muu- seas kontakti ka eduskunnaga, ja seda tõe- näoliselt üksikute erakondade juhatuste kaudu. Edasi minister seletas, et Soome delegaatide viimastel läbi- rääkimistel N. Vene esindajatega esmaspäeva hilisõhtul esitati neile N. Vene formuleeritud seisukohad.

Küsimusele, kas need modifitseeritud seisukohad osutavad mõnd järeleandmist või nõrgenemist, minister Tanner ei soovinud otsekohelel vastata, kuid rõhutas, et seekordsed läbirääkimised on arenanud mõlema poolte seisukohtade lähenemise suunas. Küsimusele, kas need uued seisukohad võiksid tähendada mingile komp- romisskokkuleppele jõudmist, minister ei soovinud vas- tata, kuid tähendas, et poolled on üksteisele lähenenud. Minister lisas veel, et läbirääkimised on toimunud sõb- ralikus õhkkonnas.

*Kaitseliitlaste ja
sõjaväelaste
ülikonna-, püksi-, palitu-,
mütsi- ja kandiriie*

A/s. Kreenbalt

Tallinn, Suur-Karja 13, telef. 425-14

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute suurmüügi keskkoft:

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A/s.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri OsÜ.

Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus

OsÜ. Eesti Niidivabrik

Väikemüük kauplustes üle maa

Kogu maailma

sündmustest olete
teadlik, kui loete

„Päevalehte“

Kiirelt ja maitselikalt

valmistatakse teile
**trükitööd, köitetööd,
klišeed, etiketid jne.**

„Päevalehe“ trükikojas

Täielised

**raamatu- ja kirjutus-
materjalide kauplused**

Pärnu mnt. 10 ● Tallinn ● Pikk tän. 2